

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему: **«Газета Станиславівської єпархії ГКЦ «Нова Зоря»**

в 20-30-ті рр. XX ст. »

Студентки IV курсу, групи СОІ-41
Напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (історія)»

Пророк Дарини Володимирівни
Керівник: доктор історичних наук,
професор Пилипів Ігор Васильович

Рецензент: Завідувач кафедри історії
України і методики викладання історії,
доктор історичних наук, професор
Райківський Ігор Ярославович

Національна «задовільно»
Університетська шкала: _ 50 балів
Оцінка ECTS: « Д »

м. Івано-Франківськ - 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРІОДИЧНІ УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНІ ВИДАННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ.	8
1.1. Українська преса Галичини.	8
1.2. Періодичні видання Греко-Католицької Церкви.	19
Висновки до Розділу 1.	26
РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ СТВОРЕННЯ ТА ТЕМАТИКА ЧАСОПISУ «НОВА ЗОРЯ».	28
2.1. Ідеологія друкованого органу греко-католицької церкви	28
2.2. Поширення ідей християнства серед українського населення	32
2.3. Ставлення польської адміністрації до сторінок видання газети	36
Висновки до Розділу 2.	40
РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ВПЛИВИ НА ГАЗЕТУ «НОВА ЗОРЯ»	42
3.1. Редактори «Нової Зорі». О. Т. Галущинський, О. Назарук.	42
3.2. Єпископ Г. Хомишин – ідейний наставник та покровитель Української християнської організації.	44
Висновки до Розділу 3	52
РОЗДІЛ 4. ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ЧАСОПISУ «НОВА ЗОРЯ» В ХОДІ РОБОТИ З ДОКУМЕНТАМИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ	54
Висновки до розділу 4	62
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
Додатки Канспект уроку	70

Вступ

Актуальність теми дослідження. Греко-Католицька Церква на всіх етапах історичного розвитку України відігравала важливу роль у житті українського народу, виконуючи функції духовної інституції, зорієнтованої на виховання особистості та суспільства на християнсько-моральних цінностях. Церковно-релігійні видання Греко-Католицької Церкви мали великий вплив у формуванні релігійного та політичного світогляду українців Галичини в міжвоєнні роки XX століття. Серед цих видань важливе місце займала газета «Нова Зоря», яка видавалася під патронатом Станиславівського єпископа Григорія Хомишина і була провідником його ідей.

Територія Західної України стала місцем боротьби українського народу за свої політичні, культурні та релігійні права. Осередком ідей об'єднання інтелігенції в групи, що ладні відстоювати свої свободи стала саме греко-католицька церква. В роки між двома світовими війнами, коли українська земля була розділена на шматки, греко-католицька церква була основною рушійною силою народу. А створення друкованого органу дало можливість поширення ідей розміщених на сторінках часопису серед освіченої верстви населення. Також, популяризація відбулася серед студентства – майбутнього нації.

Важливе значення має використання матеріалів роботи на уроках історії у школі.

Об'єктом дослідження виступають суспільно-політичні та релігійні процеси в умовах міжвоєнної Польщі та вплив на них церковно-релігійної преси Греко-Католицької Церкви.

Предметом дослідження є аналіз газети «Нова Зоря», як друкованого органу Станиславівської єпархії Греко-Католицької Церкви. Її зміст, особливості, механізми та методи впливу на духовенство та вірних Греко-Католицької Церкви в суспільно-політичному житті Східної Галичини в умовах Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). а також методичні аспекти використання матеріалів дослідження в практичній роботі вчителя загально-освітнього навчального закладу.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі широкого спектру джерел, теоретичних здобутків сучасної історіографії здійснити комплексне вивчення ролі газети «Нова Зоря» ГКЦ в духовному та суспільному житті українців Станіславівської єпархії ГКЦ

У ході реалізації поставленої мети визначено такі **завдання** роботи:

- Зробити загальний аналіз української преси Галичини.
- Показати, які періодичні видання Греко-Католицької Церкви виходили в Другій Речі Посполитій.
- Розкрити процес створення та діяльності газети «Нова Зоря».
- Розкрити ідейні основа часопису «Нова Зоря».
- Проаналізувати вплив станіславівського єпископа ГКЦ Григорія Хомишина на ідеологічну спрямованість газети «Нова Зоря».
- з'ясувати можливості для використання зібраного й опрацьованого
- матеріалу в шкільній освіті.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1919 по 1939 рр., які характеризують період входження Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої.

Територіальні межі дослідження визначаються територіальними межами трьох єпархій Галицької митрополії Греко-католицької церкви – Львівської, Перемиської та Станіславівської, які загалом збігалися з адміністративно-територіальними кордонами тодішніх східногалицьких воєводств – Львівського, Станіславівського і Тернопільського.

Наукова новизна полягає в розкритті ролі газети ГКЦ «Нова Зоря» та її роль у вихованні національних, самостійницьких ідей серед українського населення.

Методологічною основою бакалаврської роботи стали принципи об'єктивності й історизму. У роботі використано проблемно-хронологічний та порівняльно-історичний методи.

Джерела та історіографія проблеми. Різноманітний комплекс джерел дав змогу зібрати фактологічний матеріал про вплив газети «Нова Зоря» на церковно-релігійне та духовне життя українців греко-католиків, у міжвоєнний період. Серед основних джерел до теми дослідження була підшивка газети «Нова Зоря», яка зберігається в Державному архіві Івано-Франківської області.

Серед джерел є видання пастирських послань митрополита А.Шептицького та станіславівського єпископа Г.Хомишина. На основі шематизму Станіславівської єпархії за 1920 – 1938 рр. встановлено адміністративно-територіальний поділ єпархії, особовий склад єпархіальних органів, біографічні відомості про священників. Суспільні погляди та діяльність духовенства єпархії проаналізовано на основі пастирських листів єпископів, публіцистичних праць, програмних документів клерикальних товариств і партій (Товариства безженних священників, товариства «Скала», ХСС, УХО тощо). Серед опублікованих збірників документів слід виокремити «Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Документи і матеріали...» (у 4-х томах) та «Митрополит Андрей Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939–1944 рр.)».

Важливим джерелом стало видання тематичного документального збірник «Індекс української католицької періодики Галичини. 1871-1942.» виданого у Львові видавництвом «Свічадо», авторства А.Кравчука та довідника видавництва Канадського інституту українських студій Альбертського університету у м. Едмонтон, Альберта «Бібліографія української преси в Польщі (1918-39) і Західно-Українській Народній Республіці (1918-19)», яке уклав Євген Місило.

Історію Греко-Католицької Церкви в міжвоєнні роки ХХ століття досліджувала багато сучасних українських дослідників.

Внесок у дослідження історії Греко-Католицької зробили сучасні українські історики. польські історики. Темі організаційної структури єпархії присвятив свої праці С. Стемпень. Біографії перемишльських єпископів

досліджували Д. Іванечко, С. Набиванець, релігійну періодику – Т. Стрик, міжобрядові відносини – А. Крохмаль.

В узагальнюючих працях з історії релігії в Україні та з історії ГКЦ І. Пилипіва [1], І. Андрухів [2], О. Єгрешія [3], С. Кияка, В. Марчука [4], І. Пелехатого [5], Р. Делятинського [6], М. Москалюка [7], міститься матеріал про церковно-державні відносини та суспільно-політичні процеси в Станіславівській єпархії ГКЦ. Окремі наукові питання щодо вивчення взаємовідносин ієрархів Галицької митрополії, розвитку українського національного руху у Галичині, доброчинної та просвітницької діяльності ГКЦ, розвитку жіночого чернецтва знайшли своє відображення в низці наукових та дисертаційних досліджень Р. Делятинського [6], Л. Гентош, С. Гнот, О. Єгрешія, М. Москалюка, В. Перевезія, І. Стасюк.

В колективній монографії І. Андрухів, І. Пилипіва та О. Лисенка «Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект» [8] дослідили роль преси в діяльності Станіславівської єпархії. С. Качараба, О. Красівський, М. Кугутяк, М. Литвин, М. Москалюк, І. Пилипів, І. Райківський, Б. Савчук, І. Скочиляс, І. Соляр, Ю. Стецик торкалися питання участі духовенства Станіславівської єпархії ГКЦ в діяльності українських політичних партій, їх ролі в розгортанні державницьких процесів періоду ЗУНР та еміграційних процесах, у міжцерковних польсько-українських відносинах. П. Шкраб'юк розглянув питання монашого життя в Перемишльській та Станіславівській єпархіях ГКЦ та активності отців в Василіян в суспільно-політичних процесах краю.

Питання дослідження української греко-католицької преси частково досліджена в працях сучасників: О. Вей «Українська греко-католицька преса міжвоєнного періоду (1918 – 1938 рр.)» [10], І. Гнип «Галицька преса міжвоєнної доби про сприяння Греко-католицької церкви українській культурі (20-30-ті рр. XX ст.)» [11], І. Капраль «Католицькі літературні часописи Львова 20-30-х рр.» [12], Ю. Щербак «Роль католицької періодици у просвітительській діяльності Української греко-католицької церкви першої третини XX ст.» [13]

А також у статтях і наукових дослідженнях викладачів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, зокрема: стаття Андрухів І., Пилипів І. «Католицька акція 30-х рр. XX ст. та її виховний вплив на українську молодь Галичини» [14], наукове дослідження Єгрешій О. «Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча» [15].

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можна використовувати на уроках історії України, української літератури при вивченні періоду між двома світовими війнами. Також на уроках громадянської освіти, для висвітлення прагнення українського народу в національній ідентичності.

Структура роботи. Дана бакалаврська робота складається з: вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ПЕРІОДИЧНІ УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНІ ВИДАННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ.

1.3. Українська преса Галичини.

Історія становлення преси Галичини до 1 листопада 1918 р. і відразу після нього, тобто історія преси Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), і в тому числі преси Українських січових стрільців - так повно і переконливо викладено спочатку А. Животко в його "Історії української преси" мюнхенського видання та сучасним львівським вченим І. Крупським в монографії "Національно-патріотична журналістика України (Друга половина XIX - перша чверть XX ст.)", що нема потреби повторювати тут викладений ними надзвичайно цікавий матеріал.

Селянська преса Галичини. Припинення війни на території Польщі і встановлення державного кордону між "Совдепією", як тоді казали, тобто Українською соціалістичною радянською республікою, і Польщею по річці Збруч - означало встановлення миру й початок повоєнного життя. Від 1923 р. західноукраїнські галицькі землі рішенням держав-переможниць у I світовій війні відійшли до Польщі. На них відновилася і, попри спротив польських влад, почала активно розвиватися українська преса.

Східна Галичина останні сто років була подвійною колонією, перебуваючи водночас під цісарською владою австро-угорської імперії та під місцевим порядкуванням польських панів. Економічно нерозвинена, вона являла собою сільськогосподарські райони, які не можна було порівняти з районом, скажімо, Лодзі, де було багато фабрик з численним і розвиненим

пролетаріатом. Вона відрізнялася в етнічному плані й від західної Галичини, де жили здебільшого поляки і де метрополія виділяла набагато більше коштів на освіту, культуру тощо.

Населення Західної України і, зокрема, Галичини було переважно сільським, це були землероби й вівчари-гуцули з верховин, а українська інтелігенція була представлена священиками, вчителями початкових шкіл, діячами культури, досить нечисленними. Це й була аудиторія, на яку українська преса повинна була працювати в першу чергу.

Про те, якими були її початки, свідчить А. Животко: "Умови, в яких довелося існувати українській пресі з перших днів польської влади, характеризуються низкою фактів ліквідації поодиноких органів та ув'язнення редакторів і тими конфіскаціями, що сипалися з боку прокуратури"[16]. Польською жандармерією було піддано розгрому редакцію і друкарню "Діла" у 1918 р., потім ще раз у 1922 р., тоді було заарештовано його головного редактора Ф. Федорцева, який якраз хворів на гострий катар, та провідних співробітників, а газету закрито.

Такі обставини обумовили досить помітний розвиток української преси саме для селянства. Вона була провідною за обсягом аудиторії до середини 1930-х років, коли набрала силу українська інтелігенція і почали розвиватися видання саме для неї.

Найбільш інтенсивним був вихід сільських газет в таких містах як Львів (фактично столиця Галичини), Коломия, Кам'янець-Подільськ, Станіслав (нині Івано-Франківськ), Рівне, Ужгород, Мукачево, Чернівці, Стрий.

Дослідники Е. Огар та О. Холодова зі Львова подають у збірці "Українська періодика: історія і сучасність" такий показовий факт: у Львові у 1919-1939 рр. виходило друком 26 назв часописів для селян [17]. Помітною подією в розвитку друкарства і преси того часу було створення видавничого концерну Івана Тиктора "Українська преса" у Львові. Він був заснований на початку 1920-х рр. і до початку II світової війни (1939 р.) працював дуже інтенсивно, це був дійсно самостійний український видавничий центр.

Окрім випуску великої кількості книжок, і серед них таких відомих і нині, як "Велика історія України" чи "Історія українського війська", тут виходило кілька видань для селян, жінок, молоді тощо. Серед них - "Народна справа" (1928-1939 рр.), місячники "Сільський господар" (1926-1944 рр., місячник, звернімо увагу на те, що закритий він був уже після повернення Червоної армії до Львова), "Нове село" (1930-1939 рр.). З 1932 р. тут починають випуск ілюстрованого двотижневика "Наш прапор". Періодичність виходу більшості часописів, як бачимо, була незадовільною, дослідники називають лише шість щоденних газет за весь період, серед них "Народ" (газета УРП) та "Нове життя" у Станіславі. Для сільського читача почали виходити як загальнополітичні видання "для всіх", так і вузькоспеціальні часописи [18]. .

Тематично газети для селян поділялися на такі, що переважно приділяли увагу:

- політичним, громадським, соціальним, культурним подіям;
- публікаціям "ужиткового" характеру, перш за все практичним порадам по веденню сільського господарства: рільництва, тваринництва, молочарства тощо.

Від того, які публікації у виданні переважали, газети відносять до "універсальних" та вузькоспеціальних. Скажімо, двотижневик "Народна справа" або орієнтований на молодого читача місячник "Молоде село" слід віднести до таких, що видавалися саме для широкого читання. Тут друкували інформацію й коментарі про політичні, економічні події в Україні та за її межами, культурно-просвітницькі проблеми, юридичні й економічні поради тощо. Вони розширювали коло селянських інтересів, орієнтували людей у бурхливому потоці подій, сприяли згуртуванню господарів у боротьбі з експлуатацією, порушеннями законів тощо.

Натомість інші газети займалися суто господарськими справами - як, наприклад, місячники "Сільський світ" (1934-1937 рр.) або "Український агрономічний вісник" (1934-1935 рр.). З 1930 по 1939 роки тут виходила газета "Нове село". Вузькоспеціальні газети відповідали потребам селян-газтів: це

"Сільський агроном", "Український пасічник" (1928-1944 рр.), місячник "Шовківництво" (1928-1929 рр.).

Слід відзначити порівняно великі тиражі цих газет. Скажімо, для Польщі того часу видання українських газет тиражем 5 - 10 тисяч екземплярів - це була велика подія. Зазначимо як приклади залучення читачів та розширення аудиторії досвід редакції часопису "Нове село", яка обіцяла "300 зл. (чимала в тій валюті сума - авт.) допомоги на випадок втрати працездатності від нещастя при умові сплатення цілорічної передплати". Інша впливова газета, "Народна справа", видавала будь-кому з своїх 30 тис. передплатників допомогу в разі пожежі чи падіння худоби.

Такі заходи посилювали цілеспрямовану роботу редакцій по пропаганді української преси (зауважимо, не окремих видань, що прагнули зробити собі рекламу, а преси в цілому): "Найкраща зброя у мирній війні - це українське друковане слово" ("Народна справа").

Сільська преса Галичини в умовах міжвоєнної Польщі, режиму диктатури Ю. Пілсудського та національного гноблення українців, виконувала такі соціальні завдання:

- формувала світогляд українського селянина: селяни, об'єднуючись навколо газет, відчували себе згуртованою масою, а отже соціальною силою;
- в умовах фактичної окупації краю Польщею вони допомагали селянинові, пригнобленому, пригніченому не тільки з класового, а і з національного боку, подолати відчуття власної меншовартості і як бідного трудівника, і як українця, тобто представника національної меншини у Польщі;
- піднімала культурний і освітній рівень українського населення.

Селянська преса в Галичині була досить розвиненою і дійсно відповідала своєму соціальному покликанню - добиватися поєднання, просвіти, піднесення культури, економіки сільськогосподарських родин і піднесення добробуту всієї української спільноти. За оцінками сучасників, газети "вказували "дорогу правди", куди і як іти," щоби не наймитами вічними бути, але господарями вільними, щоби наше селянство почувало за собою право і силу, і хребет

випростувало, щоби знало, що в світі рахуються тільки з свідомими і зорганізованими".

З цього випливає, що досить розвинена селянська преса Галичини завдячувала своєму успіхові тим, що була орієнтована і на цілий суспільний прошарок, і на конкретного читача, мала як загальнокультурний, так і прикладний, господарський характер, тобто за ступенем свого розвитку наближалася до сучасної преси.

Видавалася преса і для сільських дітей, наприклад, "Різдвяна зірка". Молодіжна преса для села була представлена кількома часописами: це двотижневик "Молодий плугар" (1935-1936), місячник "Хліборобська молодь" (1934-1939), який відрізнявся від інших молодіжних газет тим, що постійно проводив тему створення української інтелігенції, навчання селянської молоді в гімназіях, в університетах з тим, щоб з неї виходила народна українська інтелігенція[19].

Наявність окремого прошарку сільської преси зовсім не означає, що інші часописи усунулися від роботи з галицьким селянством. Цю тематику висвітлювали львівське "Діло", що в 1922 р. відзначила 40-ліття свого героїчного існування, і її сподвижниця "Свобода" з 34-річним стажем, і соціал-демократична "Вперед", і політична "Земля і воля".

Місцева, "провінціальна" преса, що ближче знаходилася до народу, теж приділяла селянським питанням першочергову увагу: "Наша земля" у Чорткові, "Золочівське Слово", "Покутський вісник" (Коломия), щомісячні видання в Бродах, Городенці, Яворові тощо.

На селянську аудиторію зважали й клерикальні видання, що знаходилися під опікою митрополита Шептицького: "Неділя", "Мета", "Українська Обнова". Прокомуністична, прорадянська преса, з діяльністю якої мирилися і польські влади, і українська громада, теж, за відсутністю пролетаріату, зверталася до селянської аудиторії: це газети "Наша земля", "Сель-Роб", "Світло", "Наше слово", "Сила" тощо.

Жіноча преса Прикарпаття. Взагалі жіноча преса в Галичині розвивалася здавна: 1887 р. - вихід першого номеру жіночого альманаху "Перший вінок" (видавець і редактор, засновниця Товариства руських жінок Наталія Кобринська). Велику допомогу в його випуску надала прогресивна газета "Діло" і особисто І. Франко та М. Павлик.

Відома американська дослідниця, першовідкривач теми жіночого руху в Україні Марта Богачевська-Хом'як так описує історію появи цього альманаху: "Станіславське Товариство спочатку планувало видавати журнал чи газету. Головним кандидатом на посаду редактора був Франко, але для більшості жінок його кандидатура як небезпечного радикала була неприйнятна. Самі жінки не могли взятися за випуск газети, і тому вирішили почати з видання альманаху". У випуску взяла активну участь Олена Пчілка: запропонувала назву, листувалася з українками Наддніпрянщини, надала фінансову допомогу. Публіцистика першого числа альманаху відображала "вбоге й злиденне життя сільських жінок"[20]. .

Згодом Н. Кобринська випустила власним коштом три номери "Нашої долі". Тут у 1893, 1895, 1896 рр. виходили збірки "Жіноча доля", які вже тоді, від початку, ставили проблеми емансипації жінок, зокрема показували високий рівень жіночої літературної творчості. В цих часописах друкувалися і публіцистичні твори українок.

Плани феміністок видавати власний журнал в ті роки не були реалізовані. Як зазначає В. Передирій у передмові до анотованого каталогу "Українські періодичні видання для жінок в Галичині", глибоким та різноманітним був зміст перших періодичних жіночих видань "Мета" (1909 р.) та "Жіноче діло". Останнє з них, зокрема, видавалося на європейському рівні не тільки з погляду поліграфії, а із ставлення до проблем освіти, культури, досить високого літературного рівня та змісту публікацій, розраховані на дійсно інтелігентну жінку того часу.

В роки визвольних змагань українського народу виходила "Наша мета" - вона відбила настрої й прагнення, що панували у жіночій масі в 1919-1920 рр.

Як окремий напрямок національної преси, жіночі видання починають відокремлюватися у 1920 - 1930 рр. Цей стрімкий розвиток, особливо у Коломій, пов'язаний з діяльністю О. Кисілевської. Нею з допомогою брата були засновані часопис "Жіноча доля" (1925 - 1939 рр.) та альманахи до нього у 1926-1930 рр. та в 1936 р.

Двічі на місяць тут виходила "Жіноча воля" для сільських господинь (1932-1939 рр.) та, в ті ж роки, щомісячне видання для сільських дівчат "Світ молоді". Помітний слід в історії української преси залишив і часопис "Нова хата" (1925 - 1939 рр.) - видання для, як тоді писали, "інтелігенток за професією або за одруженням", в художньо оздобленій обкладинці, що активно пропагувало народне мистецтво та творчість визнаних митців.

О. Кисілевська вважала, що жінки повинні отримати доступ до політики, до участі у громадському житті, до освіти, і у своїх часописах вона показувала конкретні шляхи до вирішення цих проблем. М. Богачевська-Хом'як відзначає: "Матеріали в журналах Кисілевської були написані дуже доступно, без зайвої риторики і теоретизування. У кожному номері друкувалися інформації, що їх надсилали члени гуртків Союзу українок про свою працю... В жіночій пресі часто підкреслювалося, що розширення поля громадської діяльності жінок піднесе культурний рівень усієї громади"[21].

Слід відрізнити пресу для жінок, тобто матеріали щодо проблем жіноцтва, написані чоловіками та видрукувані в чоловічих виданнях - і власне жіночу пресу, зроблену й видану самими жінками. І тут треба відзначити, що високий професійний рівень публіцистики у кращих творчих доробках, зокрема, О. Кисілевської та її колеганок не поступається за суспільною загостреністю тем, вишуканою літературною формою від кращих зразків тогочасної творчості чоловіків, а подекуди й перевершуючи їх у войовничості. Це полемічні виступи "На шляху розбудови особистості" Марії Струтинської та "Жінка і нація" Мілени Рудницької ("Жінка", 1935 р.).

Наприклад, "Вражіння з Українського Жіночого Конгресу в Станіславові" З. Мірної ("Жіноча доля", 1934 р.) авторка закінчує так: "Вперед!

Хай кожен знає, що українське жіноцтво не складе своєї зброї, аж доки спільними зусиллями з своїми братами - чоловіками не виведе українського народу на переможний шлях української держави". Розвиток цієї галузі преси отримав відчутну підтримку від створених в ті ж роки жіночих об'єднань, які дійсно переймалися проблемами розвитку культури, освіти жінок, та мали гроші на видання часописів. Інтенсивний розвиток жіночих об'єднань в Галичині припав на 1920-1930 роки. Конгрес Союзу українок, який з великим успіхом було проведено в Станіславі, дав новий поштовх і до подальшого розвитку жіночої преси. Так, було вирішено видавати двотижневик "Жінка" для більш освічених читачок (1935 - 1939 рр.), згодом почав виходити часопис "Українка" для широкого жіночого загалу.

Це була своєрідна відповідь українок на загрозу національної асиміляції з боку польського уряду, яка мала на меті поглинання української нації польською. Жінка, як берегиня української родини, мала вносити свій внесок у збереження й передачу наступним поколінням моральних і культурних цінностей народу.

Посилення боротьби між ОУН та польським урядом, наслідки насильницької державної політики "пацифікації" щодо українського населення та його організацій привели до тимчасового припинення виходу "Жінки" та "Українки" - але замість них почали виходити "Громадянка" та "Світ українки" (1938 р.).

Серед організацій - засновників жіночої преси треба відзначити також Союз працюючих українських жінок, що в 1931-1939 роках видавав газету "Жіноча громада". Він перебував під впливом української соціалістично-радикальної партії і тому в першу чергу відстоював інтереси працівниць. У 1939 році на теренах Галичини було встановлено радянську владу, вихід всіх українських видань було швидко припинено. В Україні починає виходити журнал "Радянська жінка", який цілковито перебуває під компартійним контролем.

Навіть оглядове знайомство з історією жіночої преси України дає підстави для певних висновків. Загальне піднесення національно-визвольної боротьби в західній Україні мало яскраву сторінку й дієвий громадсько-політичний напрям у вигляді жіночого руху. Справі виникнення, об'єднання, зміцнення його значною мірою сприяла жіноча преса.

Українська громада зверталася до жінки як до берегині української культури, духовності. Цьому рухові стало замало використання "чоловічих" часописів, в результаті було створено й ефективно діяло кілька часописів власне жіночих, які збагатили громадсько-політичне життя тогочасного суспільства, історичний досвід української преси непересічними зразками редакторсько-видавничої та публіцистичної вправності українок.

Історія становлення преси Галичини до 1 листопада 1918 р. і відразу після нього, тобто історія преси Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), і в тому числі преси Українських січових стрільців - так повно і переконливо викладено спочатку А. Животко в його "Історії української преси" мюнхенського видання та сучасним львівським вченим І. Крупським в монографії "Національно-патріотична журналістика України (Друга половина XIX - перша чверть XX ст.)", що нема потреби повторювати тут викладений ними надзвичайно цікавий матеріал.

Помітною подією в розвитку друкарства і преси того часу було створення видавничого концерну Івана Тиктора "Українська преса" у Львові. Він був заснований на початку 1920-х рр. і до початку II світової війни (1939 р.) працював дуже інтенсивно, це був дійсно самостійний український видавничий центр.

Окрім випуску великої кількості книжок, і серед них таких відомих і нині, як "Велика історія України" чи "Історія українського війська", тут виходило кілька видань для селян, жінок, молоді тощо. Серед них - "Народна справа" (1928-1939 рр.), місячники "Сільський господар" (1926-1944 рр., місячник, звернімо увагу на те, що закритий він був уже після повернення Червоної армії

до Львова), "Нове село" (1930-1939 рр.). З 1932 р. тут починають випуск ілюстрованого двотижневика "Наш прапор".

Періодичність виходу більшості часописів, як бачимо, була незадовільною, дослідники називають лише шість щоденних газет за весь період, серед них "Народ" (газета УРП) та "Нове життя" у Станіславі. Для сільського читача почали виходити як загальнополітичні видання "для всіх", так і вузькоспеціальні часописи.

Тематично газети для селян поділялися на такі, що переважно приділяли увагу:

- політичним, громадським, соціальним, культурним подіям;
- публікаціям "ужиткового" характеру, перш за все практичним порадам по веденню сільського господарства: рільництва, тваринництва, молочарства тощо.

Від того, які публікації у виданні переважали, газети відносять до "універсальних" та вузькоспеціальних. Скажімо, двотижневик "Народна справа" або орієнтований на молодого читача місячник "Молоде село" слід віднести до таких, що видавалися саме для широкого читання. Тут друкували інформацію й коментарі про політичні, економічні події в Україні та за її межами, культурно-просвітницькі проблеми, юридичні й економічні поради тощо. Вони розширювали коло селянських інтересів, орієнтували людей у бурхливому потоці подій, сприяли згуртуванню господарів у боротьбі з експлуатацією, порушеннями законів тощо.

Натомість інші газети займалися суто господарськими справами - як, наприклад, місячники "Сільський світ" (1934-1937 рр.) або "Український агрономічний вісник" (1934-1935 рр.). З 1930 по 1939 роки тут виходила газета "Нове село". Вузькоспеціальні газети відповідали потребам селян-газдів: це "Сільський агроном", "Український пасічник" (1928-1944 рр.), місячник "Шовківництво" (1928-1929 рр.).

Слід відзначити порівняно великі тиражі цих газет. Скажімо, для Польщі того часу видання українських газет тиражем 5 - 10 тисяч екземплярів - це була велика подія.

Зазначимо як приклади залучення читачів та розширення аудиторії досвід редакції часопису "Нове село", яка обіцяла "300 зл. (чимала в тій валюті сума - авт.) допомоги на випадок втрати працездатності від нещастя при умові сплатення цілорічної передплати". Інша впливова газета, "Народна справа", видавала будь-кому з своїх 30 тис. передплатників допомогу в разі пожежі чи падіння худоби.

Такі заходи посилювали цілеспрямовану роботу редакцій по пропаганді української преси (зауважимо, не окремих видань, що прагнули зробити собі рекламу, а преси в цілому): "Найкраща зброя у мирній війні - це українське друковане слово" ("Народна справа").

Сільська преса Галичини в умовах міжвоєнної Польщі, режиму диктатури Ю. Пілсудського та національного гноблення українців, виконувала такі соціальні завдання:

- формувала світогляд українського селянина: селяни, об'єднуючись навколо газет, відчували себе згуртованою масою, а отже соціальною силою;
- в умовах фактичної окупації краю Польщею вони допомагали селянинові, пригнобленому, пригніченому не тільки з класового, а і з національного боку, подолати відчуття власної меншовартості і як бідного трудівника, і як українця, тобто представника національної меншини у Польщі;
- піднімала культурний і освітній рівень українського населення.

Селянська преса в Галичині була досить розвиненою і дійсно відповідала своєму соціальному покликанню - добиватися поєднання, просвіти, піднесення культури, економіки сільськогосподарських родин і піднесення добробуту всієї української спільноти.

За оцінками сучасників, газети "вказували "дорогу правди", куди і як іти," щоби не наймитами вічними бути, але господарями вільними, щоби наше

селянство почувало за собою право і силу, і хребет випростувало, щоби знало, що в світі рахуються тільки з свідомими і зорганізованими".

З цього випливає, що досить розвинена селянська преса Галичини завдячувала своєму успіхові тим, що була орієнтована і на цілий суспільний прошарок, і на конкретного читача, мала як загальнокультурний, так і прикладний, господарський характер, тобто за ступенем свого розвитку наближалася до сучасної преси.

Видавалася преса і для сільських дітей, наприклад, "Різдвяна зірка". Молодіжна преса для села була представлена кількома часописами: це двотижневик "Молодий плугар" (1935-1936), місячник "Хліборобська молодь" (1934-1939), який відрізнявся від інших молодіжних газет тим, що постійно проводив тему створення української інтелігенції, навчання селянської молоді в гімназіях, в університетах з тим, щоб з неї виходила народна українська інтелігенція.

Наявність окремого прошарку сільської преси зовсім не означає, що інші часописи усунулися від роботи з галицьким селянством. Цю тематику висвітлювали львівське "Діло", що в 1922 р. відзначила 40-ліття свого героїчного існування, і її сподвижниця "Свобода" з 34-річним стажем, і соціал-демократична "Вперед", і політична "Земля і воля".

Місцева, "провінціальна" преса, що ближче знаходилася до народу, теж приділяла селянським питанням першочергову увагу: "Наша земля" у Чорткові, "Золочівське Слово", "Покутський вісник" (Коломия), щомісячні видання в Бродах, Городенці, Яворові тощо.

На селянську аудиторію зважали й клерикальні видання, що знаходилися під опікою митрополита Шептицького: "Неділя", "Мета", "Українська Обнова". Прокомуністична, прорадянська преса, з діяльністю якої мирилися і польські влади, і українська громада, теж, за відсутністю пролетаріату, зверталася до селянської аудиторії: це газети "Наша земля", "Сель-Роб", "Світло", "Наше слово", "Сила" тощо.

1.2. Періодичні видання Греко-Католицької Церкви

В Галичині греко-католицька преса займала глибоку нішу, відіграючи провідну роль у впливі на суспільство, громаду, громадян. Проте ідеї, що пропагувала преса, не завжди були співзвучні із суспільно-політичними ідеями того часу, а подекуди й суперечили їм. Католицизм як суспільний порядок протиставлявся лібералізму як суспільному хаосу. Преса була спрямована на збереження консервативного укладу, на порозуміння між католиками інших обрядів, працювала на зближення з вірянами інших конфесій. Перша світова війна стала початком великих змін в устроях держав, урядів, початком упровадження нових філософських та ідеологічних теорій, руйнування моральних принципів, сімейних цінностей.

У світі починався ідеологічний хаос. Цьому сприяла маса добре фінансованих ліберальних часописів. Преса в XIX–XX ст. була основним джерелом інформації, особливо відчутний вплив її був у боротьбі за душі й серця людей. Папа Римський Пій XI оголосив про започаткування Католицької акції, основним завданням якої є поширення Христової віри, протистояти деморалізації й занепаду віри. Особливістю Католицької акції було те, що цією ділянкою мали займатися не священики, а миряни, світські католики. Провідну роль у цьому відігравала преса. Під егідою Католицької акції з'явилися на світ нові, цікаві греко-католицькі часописи. Релігійні періодичні видання є важливим сегментом історії преси Галичини міжвоєнного періоду XX ст., а особливе значення для історії західноукраїнських земель мають католицькі часописи.

Досвід греко-католицьких видань у впливі на націю, зрештою, самі видання, залишаються білою плямою в морі преси міжвоєнного періоду. Греко-католицькою пресою можна назвати пресу, публікації якої були спрямовані на утвердження католицького світогляду, протистояли деморалізації й занепаду віри, у виданні яких брали участь духовні особи, а також світські католики. Цікаво, що ще до проголошення Католицької акції у Львові існувало творче

об'єднання “Логос”. “Логосівці” ставили перед собою завдання активізувати культурноосвітню працю серед населення, яке важко переживало поразку визвольних змагань 1917–1920 рр. Ця праця мала базуватися на національній та християнській ідеях. На їхню думку, будувати суспільні відносини в державі можна тільки на християнській основі, християнській філософії, бо лише вона дає змогу заспокоїти людські прагнення, діяти в єдності, доходити до стану гармонії.

Основні пункти програми групи “Логос” поставали, отож, з опозиції до матеріалізму та комуністичних ідей, із прагнення діяти й творити згідно з католицькою етикою. Як творче об'єднання “Логос” проіснував до 1930 р. Вони видавали свій журнал “Поступ”, який припинив виходити у 1931 р. [22].

Письменники католицької орієнтації згуртувалися навколо журналу “Дзвони”. На Галичині виходило у 1918–1939 рр. 24 греко-католицьких часописи й додатки до деяких з них: – у Львові – 15: “Богословія”, “Божі сліди”, “Вістник Марійського Товариства”, “Дзвони”, “Католицька Акція”, “Лицарство Пресвятої Богородиці”, “Львівські Архієпархіальні відомості”, “Мета”, “Христос – наша сила”, “Місіонар” з додатком “Місіонарчик”, “Нива”, “Нова зоря”, “Правда” з додатком “Віночок для українських католицьких дітей”, “Пресвята Богородиця спаси нас”; – у Жовкві – “Записки Чина Святого Василя Великого”; – в Уневі – “Ясна Путь”, “Промінчик сонця любові”; – в Коломиї – “Голос дяків” (1929 р. змінив назву на “Дяківський шлях”) і “Дяківський прапор”; – в Перемишлю – “Бескид”, “Перемиські Єпархіальні відомості”; – у Станіславові – “Добрий Пастор”; – у Зарваниці, що на Тернопільщині – “Зарваниця”[23].

У Станіславові у 20–30-х рр. ХХ ст. здебільшого видавалася релігійна преса євангелістського спрямування. Українські греко-католицькі часописи за періодичністю можна поділити таким чином: – річники (“Зарваниця”); – кварталники (“Богословіє”, “Католицька Акція”, “Добрий Пастор”, “Вістник Марійських товариств” – кварталник у 1937–1938 рр.); – місячники (“Божі сліди”, “Дяківський шлях”, “Дяківські відомості”, “Лицарство Пресвятої

Богородиці”, “Місіонар”, “Нива”, “Перемиські Єпархіальні відомості”, “Дзвони”, “Ясна Путь”, “Промінчик Сонця Любові”, “Пресвята Богородиця Спаси нас”, додаток до газети “Правда” – “Віночок для українських католицьких дітей”, “Наш приятель”); – двотижневики (“Львівські архієпархіальні відомості”); – тижневики (“Український Бескид”, “Мета”, додаток до газети “Мета” – “Христос – наша сила”, “Нова зоря”, “Правда”); – неперіодичні видання (“Записки чину св. Василя Великого”, “Вістник Марійських товариств” 1926, 1936–1937 рр.) [24].

Аудиторія греко-католицьких часописів була широка й різноманітна. За своїм призначенням видання поділялися таким чином:

1. Часописи для вузького кола церковників і богословів: – “Богословіє” (виходив на Галичині в 1923–1939 рр.). Редактором цього наукового кварталника богословського товариства був о. д-р Йосип Сліпий, наступник митрополита Андрея Шептицького. Журнал висвітлював усі ділянки теології Східної Церкви. Авторами публікацій, що велися на високому науковому рівні, були вчені – богослови, відомі священнослужителі [30], які, крім теоретичних теологічних проблем, вирішували питання практичного релігійного життя, крім того, друкували цікаві теоретичні дослідження з інших наук, зокрема, о. д-р Г. Костельник розкритикував теорію Айнштайна як таку, що приносить хаос у фізику, а відтак, і в інші базові науки; – “Записки чину Святого Василя Великого” (1924–1935) – це неперіодичне наукове видання монахів Василянського чину, цінне своїми матеріалами з історії церкви, краєзнавства, архіво-музейництва; – “Нива” (1904–1939 рр.) – часопис, присвячений церковним і суспільним справам.

Це видання виходило впродовж першої половини XX ст. Автори рішуче виступали проти галицького москвофільства, пояснювали недопустимість втілення в життя ідеології “соціалістів-радикалів”, у пізніших числах, у 30-ті рр., митрополит А. Шептицький оголосив первинним завданням кожного українського католика відсіч комуністичним ідеям. Лозунгом часопису, та й зрештою, закликом до суспільства було гасло з Євангелія: “Полюбіть правду, а

правда освободить вас”. У журналі багато публікацій, присвячених темі Східної і Західної Церков у руслі проблеми “треба єднатися з Римом, не забуваючи про наші східні традиції”; – “Львівські архієпархіальні відомості” (1889– 1917, 1918–1942 рр.), “Перемиські єпархіальні відомості” (1889–1939 рр.). Метою цих часописів була організація діяльності священиків греко-католицьких церков, що належали до Перемиської Єпархії, інформування читачів про створення релігійних товариств, а також про економічну користь товариств українських селян “Дністер”, “Кружок рільничий”. Багато статей на тему релігійного виховання молоді. Часописи пропагували антимосквофільські погляди, різко засуджували політику партій радикального спрямування; – “Добрий пастир” (1931–1939 рр.) – журнал, присвячений церковним і богословським справам. Лейтмотив журналу засвідчений у першому числі: “Нинішні політичні, національні й передовсім суспільні відносини вимагають від душпастирів ясної орієнтації та співділання й висовують щораз нові обов’язки й завдання...”. Багато сторінок часопису відводилося постаті священика і душпастирській праці.

2. Станові часописи – “Дяківський прапор” (1936 р.), “Дяківський шлях” (1929– 1930 рр.), видавані в Коломиї. Ці часописи були становим органом Крайової організації греко-католицьких дяків. Ставили перед собою завдання: широко впроваджувати в життя засади Католицької акції, підвищувати культурно-освітній рівень дяків, обороняти дяківські інтереси, містили цікаві матеріали з дяківського життя. З невідомих причин Митрополит А. Шептицький заборонив дякам передплачувати й читати ці журнали [27]. Ще виходив часопис “Дяківські відомості” у Львові. 3. Для широкого кола читачів були призначені: – газета “Нова зоря” (1926–1939 рр.) – орган Української християнської організації. У програмній статті першого числа було зазначено, що головним завданням видання є “підносити й будити релігійне освідомлення через поширювання, поглиблювання і оборону католицького світогляду на всіх областях життя”, а також “працювати у національним освідомленні найширших

кругів українського населення, попитати правдиву освіту, що є відблиском Божої правди”; – літературно-науковий місячник “Дзвони” (1931–1939 рр.).

У редколегії журналу були такі видатні постаті греко-католицької церкви, як о. д-р Йосип Сліпий, о. д-р Гавриїл Костельник, о. д-р Микола Конрад, проф. Микола Чубатий. Часопис мав за мету працювати на “літературно-науковому полі в ім’я Великої ідеї, що її приніс із собою на світ Спаситель”, “боротися проти будь-яких зазіхань на українські релігійні, національні та культурні святощі. ... завдяки своїм глибоким і жанрово різноманітним публікаціям став для сучасних дослідників – журналістів, літераторів, богословів, істориків України й української Церкви – цінним джерелом ідей, створив ґрунтовну базу для сучасних наукових досліджень”.

Варто наголосити, що протягом свого десятилітнього існування журнал “Дзвони” був осердком, навколо якого гуртувалися кращі літературні сили Львова та всієї Галичини, які стояли на засадах християнського світогляду. Тут друкувалися твори таких талановитих письменників, як: Наталена Королева, Богдан-Ігор Антонич, Уляна Кравченко, Улас Самчук, Катря Гриневичева, Гавриїл Костельник, Юрій Липа, Оксана Лятуринська, Роман Завадович; літературнокритичні статті П. Ісаїва, К. Чеховича, М. Гнатишака, Ю. Редька та ін. [22]; – журнал “Проміньчик сонця любові” (1936–1937 рр.) – “щомісячний листок для всіх – хто читаючи, чи слухаючи розуміє”, видавали монахи-студити, проте журнал призначався для світських людей. Переважна кількість публікацій у цьому часописі присвячена релігійному вихованню; – газета “Правда” (1927–1939 рр.) – тижневик, у програмній статті якого чітко заявлено про католицький напрям газети, охорону духовних і релігійних засад нашого народу. Також було проголошено, що газета буде видаватися в “дусі не крикливого, пустого, але щирого та правдивого патріотизму”.

Із численних публікацій бачимо, що автори дотримувалися встановлених змістових кордонів; – газета “Мета” (1931–1939 рр.) – тижневик, що став органом Українського католицького союзу. Ідею створення цього союзу висловив Митрополит Кир Андрій у першому числі газети: “дотримання й

охорона принципів католицької віри та моралі в політичному житті”; – часопис для прочан “Зарваниця” (1933– 1934 рр.), який виходив один раз на рік, у час відпусту. Цікавими в часописі є хроніки чудесних подій: навернення до Бога, зцілення калік і невиліковно хворих; – “Католицька акція” (1934–1939 рр.) – часопис, що був започаткований зі створенням Генерального інституту Католицької акції, який був світською установою. Особливістю Католицької акції було те, що її реалізували не священики, а миряни, світські католики. На часі виникла потреба власного пресового органу для ознайомлення широких верств громадян із цілями й потребами Католицької акції. Основне її завдання полягало в тому, щоб поширювати Христову віру, протистояти деморалізації та занепаду віри. З “Конституційного статуту Католицької Акції Греко-Католицької Галицької провінції” (1934, ч. 1) стає зрозумілим, що Католицька акція стоїть понад політичними партіями [30, с. 125]; – “Український Бескид” (1928–1931 рр.) – газета, що чітко формулювала своє греко-католицьке спрямування, впевнено пропагувала це віросповідання, наголошуючи, що “найважливішою цариною національної сили” є релігія. Газета мала цілком визначене ідеологічне спрямування, на основі якого відстоювала ідею державної самостійності України. Автори публікацій намагалися прищепити українцям високий художній смак, переконували читачів у необхідності розумного організованого господарювання [27].

4. Часописи згромаджень: – “Місіонарь” (1897–1944 рр.) від монахів чину святого Василя Великого і “Ясна Путь” (1935–1939 рр.), який видавали монахи Свято-Успенської Лаври Студитського Уставу в Уневі. “Місіонарь” – це популярний греко-католицький журнал, видання якого зініціював А. Шептицький. Часопис висвітлював місіонерську роботу отців чину святого Василя Великого як у нашому краї, так і за кордоном. Усі публікації видання мали виховне значення. Журнал користувався шаленою популярністю протягом 47 років свого існування; – часопис “Ясна Путь”, що видавався, перш за все, для внутрішнього вжитку братів і сестер, які присвятили своє життя

монашеству, проте він є цікавим для світського читача, бо інформував про подвиги сподвижництва монахів.

Звичайна людина могла довідатися про монаший уклад життя, краще зрозуміти, скільки зусиль потрібно докладати людині для того, щоб наблизитися до Бога. Авторами часопису були самі монахи. Особливе зацікавлення викликає постать о. Леонтія, якому була присвячена низка публікацій. Леонтій Федоров – російський монах, родом із Петербурга. Упродовж трьох років проживав в Галичині в Свято-Успенській Уневській Лаврі, де став монахом-студитом. Своє життя він присвятив поширенню греко-католицької Церкви в Росії.

5. Для молоді: – “Вістник Марійських Товариств” (1926, 1936–1937 рр.). Цей орган управи Марійських товариств молоді відіграв важливу роль у пропаганді ідей Марійських дружин, які у 20-х рр. XX ст. набули особливого розквіту завдяки діяльності отців – Василіана Й. Маркевича та І. Назарка. Метою Товариства є всебічний поступ молоді. Плекання вищих думок та ідеалів, правдива, розумна релігійність, пильна й витривала праця, чистість і рішучість характеру – це все завдання Марійського товариства; – “Лицарство Пресвятої Богородиці” (1935–1939 рр.) – ілюстрований місячник для поширення почитання й набоженства Пресвятої Діви Марії. Він містив багато статей, присвячених історичним подіям на всій Україні, коли шанобливе ставлення українців до Богородиці було невід’ємною рисою не тільки в родинях, а й серед війська (козаків, Січових стрільців); – “Пресвятая Богородице спаси нас” (1938–1939 рр.) – часопис, матеріали якого перегукуються за змістом з матеріалами місячника “Лицарство Пресвятої Богородиці”.

6. Для дітей: – “Наш приятель” (1921–1939 рр.) – щомісячний журнал; – “Місіонарчик” (1939 р.) – додаток до “Місіонаря”. Мету видання у редакційній статті визначено таким чином: “Що принесе Місіонарчик” – це найперше навчити дітей “любити правдиво Ісуса”, “слухати татуса і мамусю”, добре

вчитися у школі, “любити свій український нарід аж до смерти”; “Віночок для католицьких дітей” щомісячний додаток до газети “Правда” (1932–1937 рр [22]).

Висновки до Розділу 1

Греко-католицькі часописи відіграли важливу роль в формуванні релігійного світогляду українців-галичан. Аудиторія греко-католицьких часописів була широка й різноманітна. За своїм призначенням видання поділялися таким чином: Часописи для вузького кола церковників і богословів: – “Богословіє” (виходив на Галичині в 1923–1939 рр.). Станові часописи – “Дяківський прапор” (1936 р.), “Дяківський шлях” (1929– 1930 рр.), видавані в Коломиї. Ці часописи були становим органом Крайової організації греко-католицьких дяків. Виходили часописи згромаджень: – “Місіонарь” (1897–1944 рр.) від монахів чину святого Василя Великого і “Ясна Путь” (1935–1939 рр.), який видавали монахи Свято-Успенської Лаври Студитського Уставу в Уневі. “Місіонарь” та для молоді: – “Вістник Марійських Товариств” (1926, 1936–1937 рр.). Цей орган управи Марійських товариств молоді відіграв важливу роль у пропаганді ідей Марійських дружин, які у 20-х рр. XX ст. набули особливого розквіту

Розділ 2. Етапи створення та основна мета часопису «Нова Зоря»

2.1. Ідеологія друкованого органу греко-католицької церкви

Основним завданням, що ставила перед собою Українська християнська організація було створення періодичного католицького часопису. Преса, як пізніше формулював Григорій Хомишин, єпископ Станіславівської греко-католицької церкви – це «велика школа для дорослих» в якій часопис «...заступає вчителя, священника й техніка». Саме тому, велика увага наділялася поширенню серед мас тексту шпальт «Нової Зорі», бо вважали її «регулятором політичної думки, спільних рухів, духовно-релігійного життя...». [31, С. -1]

Організаційний комітет, що засідав 14 грудня 1925 року, обрав комітет редакції. До його складу входили: Т. Галущинський, Я. Гординський, М. Чубатий та О. Надрага. Наголошувалося, що друкований орган видається для розповсюдження серед інтелігенції. Тижневик почав виходити 7 січня 1926 року, основна його мета полягала: “боротьбу проти лібералізму, – дійсного або мнимого, та релігійного індиферентизму української світської інтелігенції, а навіть частини духовенства». [32. с.21]

У першому номері тижневика говорилося, що «нашим головним завданням буде піднесення і пробудження релігійне усвідомлення через поширення, поглиблення та захист католицького світогляду для всіх сфери життя. Перш за все, ми хочемо захиститися від тиску більшовизму, від новомодного сектантства. і жорстоких нападів на Католицьку Церкву». Щодо соціальних питань, то зазначалося, що «наш журнал буде стояти на принципі науки Католицької Церкви і таким чином співпрацюватиме для справедливої реформи невідрадних суспільних відносин». [33, с. 64].

Ідейну лінію часопису чітко простежується у статті Т. Галущинського, який наголосив, що «Нова Зоря» «від першого номера дотепер виступає і говорить відкрито і ясно, як католицький журнал і намагається в усіх сферах точно дотримуватися католицьких принципів і поглядів... І кожен навіть

противник Треба визнати, що Нова Зоря відкрито і мужньо тримала свій католицький прапор і від католицьких оточення постійно оцінювало поточні справи і події» [34, с. 1].

За перший рік свого існування журнал зібрали навколо себе «більше тисячі самих священиків, переважно молодших і кілька сотень молодих інтелігенції та селян» [35, с. 1].

Протягом двох років, будучи головним редактором «Нової Зорі», Т. Галущинський дбав, щоб Публікації журналу висвітлювали широку панораму як міжнародного, так і внутрішньополітичного життя діяльність Церкви у світі та в Україні. Утвердження католицизму, духовності, пропаганда історичних і культурна спадщина українського народу, державотворчі ідеї – таким був зміст видань, що з'явилися на сторінках тижневика.

Редакція журналу поставила перед собою завдання: поширювати ідеї організації (УХО); інформувати громадськість про актуальні проблеми українське життя та світовий католицький рух; популяризувати релігійну свідомість громадян; поширювати і відстоювати католицький світогляд; боротися з більшовизмом, сектантством і критикою католицька церква; співпрацювати з українськими установами у національному інформуванні широких кіл українське населення; підтримувати розвиток освіти; сприяти реформі; захистити людей права, інститути; допомагати політичним партіям боротися за свободу українського народу і незалежність; поглиблювати, підтримувати, відстоювати католицький погляд на релігійні, релігійні, соціальні, питання культури, освіти, економіки; захищати авторитет церковної влади, Папи, греко-католицьких єпископів.

Хоча газета виходила у Львові, з метою поширення релігії та заохочення читаючи, владика фінансово підтримав не лише «Нову Зорю», а й інші станіславівські та львівські журнали: «Добрий Пастир», «Правда», «Вісник Станіславівської єпархії». Подбав і єпископ розвиток освіти населення регіону, виділення значних коштів на розвиток школи та сільські читальні. За сприяння Г. Хомишина на парафіях створено мережу читальних залів «Рок», активно

велася благодійна та допоміжна діяльність (Товариство Івана Милосердного, кооператив («Священська допомога», «Єпархіальний фонд» тощо).

В основі ідейних текстових поширень друкованого органу є не сприйняття радянської та польської влади, а саме засудження насильницької політики політики. Яскравим прикладом може слугувати Пастирський лист єпископа Григорія Хомишина від 10 вересня 1930 року. В ньому засуджувалися антиукраїнські дії польським урядом. Він відзначив, що мирне населення та духовнство мають повне право висловити своє невдоволення. Після цієї події 2 жовтня того ж року «Нова Зоря» писала: «...В якій державі карають загаль за злочин одиниць? І де карають безсумнівних злочинців без переведення судової розправи і без судового вироку?... Ми ніколи не були і не є прихильниками УВО... Вважали терористичну роботу високошкідливою для нашого народу... Але ми виступаємо рішуче і проти актів реванжу... пацифікації. Чому? Бо політикою пацифікації поляки тільки заженуть молодші і живіші елементи до УВО і до більшовиків». [36, с. 3].

Оскільки «Нова Зоря» була друкованим органом Української християнської організації, а згодом і католицької партії, відповідно ставлення до радянської влади на території України, як до атеїстичної влади було негативним. Неодноразово засуджувалася їх діяльність, особливо коли раніше прихильна Українська націонал-демократична партія звернулася до них за допомогою. Саме в цей період часопис фактично перестає друкувати відомості про діяльність УНДО, а також засуджує їх діяльність за звернення до невірних.

У статті Т. Галущинського можна простежити лінію ідейних понять. Редактор наголошував, що “Нова Зоря” “від першого числа до тепер виступала й виступає одверто й явно як католицький часопис і намагається у всіх ділянках держатися точно католицьких засад і поглядів... І кождий навіть противник мусить признати, що “Нова Зоря” одверто й мужно держала свій католицький прапор і з католицького середовища постійно оцінювала біжучі справи і події”[37, с.16].

На початковому етапі формування поглядів греко-католицького духовенства була низка дій спрямованих на відновлення і забезпечення прав українського населення в умовах влади польської адміністрації. Першим етапом поширення своїх поглядів серед еліти та освіченою частини людей – було створення Української християнської організації, проголошення її не причетності до політичного життя Східної Галичини та формуванні керунку. Наступний крок створення друкованого органу « Нова Зоря», отже курс організації мав за мету просвітницьку діяльність, поширення церковних цінностей та любові до Бога в основі, а також любові до всього українського. Наступним кроком був перехід християнської організації до більш рішучих дій – проголошення про створення Української католицької партії. На превеликий жаль підтримкою партія не заручилася, ні з боку вищого та чисельнішого духовництва, ні з боку населення, яке підтримувало Андрея Шептицького та менш радикальні дії церкви. Автономістські засади, які проголошувала партія на мали підтримки, й таким чином привели до політичної ізоляції партії та самого ідейного її наставника Григорія Хомишина. В чому представники Греко-католицької церкви були одностайні, так це в не підтримці радянської атеїстичної влади, із зрозумілих причин.

Отже, в кінці даного підрозділу хочу зазначити, що ідеологічні напрями «Нової Зорі» базувалися на тогочасному становищі українського народу. Після втрати державності й повторне потрапляння до складу Речі Посполитої настрої населення були вкрай сумними. Адже основна частка українства, тобто селяни перебували в ярмі польських магнатів. Проте, що стосується української інтелігенції, то створення національно-культурних, політичних і релігійних організацій свідчили про більшу свободу, ніж в Радянській Україні. Наявність друкованого органу «Нова Зоря» давало шанс поширенню національних ідей. Знову ж таки основною проблемою було – поширення тільки серед інтелігенції та освіченої частки населення Східної Галичини.

2.2. Поширення релігійних ідей серед українського населення

Під час світової економічної кризи 1929-1933 рр., яка особливо торкнулася населених українцями сільськогосподарських районів, відносини між двома народами були високо оцінені. Постраждали селяни від катастрофічного падіння прибутків, викликаного зниженням попиту на їхню продукцію. За цих обставин ненависть до українських селян до колоністів і польських поміщиків набуло особливої гостроти.

Серед української інтелігенції зростало невдоволення через те, що вона була нечисленною урядові вакансії отримали поляки. Ситуацію ускладнила криза українського суспільно-політичного руху, викликана рішенням Ради послів Антанти 1923 року. про приєднання Галичини до Польщі. Провал національно-визвольних змагань, українізація в СРСР на тлі шовіністичної політики Польська влада призвела до зміцнення табору лівих. Пошук нові шляхи і засоби визвольної боротьби охопили укр. політ партій і рухів у Галичині. Розкол між ними поглибився легальних і нелегальних структур укр. політ спектр. Все більше вік впливає на націоналістичне підпілля утворений у 1929 році в Організації Українських Націоналістів (ОУН). За перший рік свого існування часопис згуртував біля себе “понад тисячку самих священиків і то переважно молодших та кілька соток молодшої інтелігенції та селян” [35, с.1].

Водночас серед представників різних соціальних верств українського суспільства, пов'язаних з процесом виховання, не було єдиної думки щодо вибору ідеологічної основи для створення як національної програми освіти, так і вибір форм і методів її практичної діяльності виконання.

Наприкінці 1920-х років ситуація ускладнилася світовою економічною кризою, яка була особливо болісно відчутною населенням Галичини, яке продовжувало бути сировинним придатком.

У 1930 році звернувся з пастирським посланням до християн світу Папа Пій XI, у якому закликав усіх християн взяти участь у «Католицькій акції», присвяченій до 1900-річчя Голгофської жертви Сина Божого та на допомогу

духовенству навести «загублених» для дотримання заповідей Христових у повсякденному житті.

Католицька акція - масовий рух у християнському світі, започаткований у 80-х роках XIX ст. Папа Лев XII Його метою було залучення християнської молоді, поширення християнської віри та дотримання християнської моралі в повсякденне життя.

На території Галичини космічний апарат набув поширення в 1930-х рр. 1933 р. оголошено «Роком Ісуса Христа», тому з метою популяризації подій у греко-католицькій пресі Галичини 30-х років XX ст. почали публікувати матеріали присвячені Католицькій Акції. З цієї нагоди видавець Т.Горникевич звернувся з пропозицією до світських українських видань ширше висвітлити хід акції з метою духовно-морального виховання української молоді.

У травні 1932 року звернувся до української молоді з пастирським посланням «Слово до молоді». Митрополит А. Шептицький. Зробивши екскурс у минуле, владика відзначив тернистий шлях молоді у боротьбі за державну незалежність України та окреслив основні завдання на майбутнє. Наголошуючи на можливих негативних наслідках передчасної політизації молоді, митрополит осудив будь-яке насильство, навіть якщо воно було «зроблено з благородних поривів». На його думку: «Хто відкидає владу старших, той легко відкидає владу батьків, а отже, і будь-яку іншу владу в народі. Зрештою, авторитет Церкви, Бога та будь-якої етики буде відкинуто. І це призведе до повної анархії». [37]

У спільному посланні від 1 березня 1933 р. Митрополит та єпископи ГКЦ закликали молодь Галичани беруть участь у святкуванні «Українська молодь для Христа» (УМХ), яке заплановано на 7 травня Львів. У передовій статті в журналі «Нива» за 1933 р. зазначалося, що основні завдання Католицької Акції є поширення католицького світогляду, ідейних засад, високої моральності духу, патріотизму.

На прохання митрополита 7 травня 1933 р. до Львова прибуло понад 8 тис. молодих українців. делегати майже з усіх населених пунктів області. Після

святкової ходи вулицями міста, учасники свята на площі біля собору св. Юри, у присутності Митрополита та вищого духовенства ГКЦ, урочисто склали присягу на вірність завітам Ісуса Христа. Наступної неділі була присяга решти української молоді по всій парафії Галицької губернії, а 20 травня цього року з дозволу Львівської шкільної ради (новий закон «Про товариства» 1932 р. забороняє участь молоді в будь-якому товаристві), українські студенти склали присягу. Таким чином до Католицької Акції долучилася майже вся українська молодь області, за винятком незначної меншості, як зазначає журнал «Нова Зоря», «студентів-націоналістів і всяких соціалістів».

Свято Української молоді Христа започаткував офіційне заснування гуртків «Католицька акція української молоді» (КАУМ), що займається культурно-просвітницькою діяльністю. Основними формами були молитви, сповідь, причастя, участь у богослужіннях, релігійні вечори-диспути, читання та дискусії релігійна література, художня самодіяльність на релігійні теми, святкові концерти, хоровий спів тощо. Особлива увага приділялася боротьбі з неписьменністю та пропаганді здорового способу життя життя.

Щорічне зростання рядів КАУМ дозволило розпочати роботу над їх об'єднанням в один компанія. справедливо, це питання обговорювалося на конференції Галицького єпископату губернії 23 грудня 1935 р. [16, с. 89–90]. відповідно проведено підготовчу роботу з реєстрації статуту, а 14 квітня 1937 р. у Львові відбулися збори новоствореного товариства «Орли» - КАУМ.

Товариство ставило собі за мету: «згуртувати українську молодь під прапор Христа, опікуватися нею від найраніших літ її життя та виховати її на засадах Христової науки як під релігійним, так і моральним оглядом на характерних, мужніх та діяльних членів суспільності, перейнятих жертвенною любов'ю до Христа, Його Церкви й Українського Народу та готових ширити Христову науку й християнські засади в усіх ділянках життя». [38, с. 109.]

Товариство використовувало різні форми та методи освітньо-виховної роботи, покликаної «знайти баланс між фактором духу та тіла». Вона могла стати членом товариства «Кожна людина української національності, яка є

практикуючим християнином». Вступ до товариства було заборонено лише тим, чия «мета чи діяльність суперечить принципам вчення Христа і добробуту української нації». [39, 4].

У структурі «Орлів» існував поділ на п'ять вікових категорій: «орлята» (8-14 років), «орли» (14-18 років), «орли» (18-21 рік), «старші орли» (старші 21 рік) та «орли» (почесні члени та покровителі суспільства). Тому що структура, форми і методи роботи багато в чому були подібне до забороненого у вересні 1930 р. «Пласту» іноді називали товариство «Католицький Пласт», але на відміну від забороненого «Пласту», який перебував під впливом ОУН, «Орли» були аполітичним суспільством.

«Орли»-КАУМ - активно співпрацював із «Просвітою», зокрема в культурно-освітньому заході «Вчіться, брати мої». Учасники гуртків організували в селах хати-читальні та бібліотеки проводили спільні читання та обговорення релігійної та художньої літератури для селян творів, газетних статей, світових подій тощо.

Товариство співпрацювало з релігійно-просвітницьким товариством «Скала», створене Єпископом Станіславом Г. Хомишином за «поширення і поглиблення освіти і культури українського народу та його релігійно-морального життя». Працювали в бібліотеках «Скала». Проводилися гуртки з ліквідації неписьменності, культурно-просвітницькі вечори.

В організаційному зміцненні «Орлів» важливу роль, крім культурно-просвітницької роботи, грали літні трудові та спортивні табори, які були окремо для дівчат і хлопців. Вони були не тільки ідейно-організаційної та фізичної підготовки, а й залучається до суспільно корисної праці. Наприклад, під час табору влітку 1938 р. біля села Сокіл його учасники безкоштовно працювали на археологічних розкопках Митрополичого собору в Крилосі, долучення до відродження історичної спадщини стародавнього Галича. Також для мешканців в навколишніх селах читали лекції з історії Галича та України, організовували для малописьменних гуртки ліквідації неписьменності.

Особливо активною та тривалою була участь орлів у «Святі християнської України». 14 серпня 1938 р. – 14 серпня 1939 р. і був присвячений 950-річчю хрещення України.

Крім того, протягом року відбувалися панахиди впорядковано богослужіння загиблим борцям за волю України, їх могили, в населених пунктах встановлено ювілейні хрести, закладено символічний фундамент для будівництва українських шкіл, дитячих будинків, лікарень, хат-читалень та громад будинки; в гуртках вивчалася історія України та української церкви, проводилися тематичні вечори, святкові концерти. «Свято християнської України» закінчилося 14 серпня 1939 року разом молитися за кращу долю України

Як висновок даного підрозділу, варто зазначити, що у зв'язку зі світовою кризою відбулось поширення християнських засад і цінностей у широкі маси населення. Оскільки, «Нова Зоря» - царина, де панували автономістські ідеї, бодай часткова незалежність населення України була обмеженою, то створення християнських організацій для молоді, вивели національний український рух на новий рівень.

У зв'язку з поширенням гуртків для подолання не писемності, масова частка освіченого населення збільшувалася, це давало надію, що в майбутньому з'являться ідейні особистості, які зможуть вивести залежну Україну на новий, незалежний рівень. Політичний рівень свідомості молодшого покоління був значно вищий, адже виховувалися вони в таборах та організаціях з любов'ю не тільки до Бога, а й до всього Українського.

2.3. Ставлення польської адміністрації до сторінок видання

Поширення політичних ідей серед Української християнської організації, видання, що містили в собі заклик до збереження свої національно-культурних прав, все це викликало неабиякий інтерес з боку польської адміністрації. Поглибило конфлікт видання польського консерватора Станчика (його псевдонім) «Walka o program Ukraiński» «Боротьба за українську програму). У статті представлена програма нормалізації польсько-українських відносин.

«Нова Зоря», сприймаючи погляди автора як позицію всього польського консерватизму, назвав такий підхід не менш шовіністичним, аніж асиміляційні антиукраїнські проекти 1920-х років.

Українсько-польське протистояння особливо загострилося в 1930. Все більше українських націоналістів вдавалися до тактики саботаж. З вересня по жовтень 1930 р. зареєстровано близько 2-х 200 антипольських виступів, що охопили 30 повітів Галичини. Польський уряд відповів масовими репресіями «умиротворення» (пацифікація), застосовуючи принцип колективності обов'язки всього українського населення. Сотні українців були ув'язнені, в тому числі всі члени президії найвпливовішої галицької партії УНДО на чолі з Дмитром Левицьким. Всього з 1 липня по 1 грудня 1930 р. у Львівському, Тернопільському та Станіславівському воєводствах поліція заарештувала 1 739 осіб, з них 1143 притягнуто до суду.

10 вересня 1930 р. єпископ Г. Хомишин підготував Пастирську грамоту. «Духовенство і світська влада», в якому рішуче засуджував антиукраїнські дії поляків і зазначив, що миряни та духовенство мають повне право відповідати гідно і захищати свою честь і гідність. 2 жовтня 1930 р. «Нова Зоря» писала: «... В якій державі карають загаль за злочин одиниць? І де карають безсумнівних злочинців без переведення судової розправи і судового вироку? ... Ми ніколи не були і не є прихильниками УВО ... Вважається терористичною діяльністю дуже шкідливою для нашого народу ... Але ми рішуче виступаємо проти дій помста ... умиротворення. Чому? Бо політика пацифікації – це лише поляки поженуть молоді й жвавіші елементи до УВО та до більшовиків» [40].

У своєму Пастирському листі «Про політичне становище українського народу в Польській державі» Г. Хомишин писав: «... Є всілякі ознаки, що свідчать про те, що назустріч рухаються шовіністичні чинники польського суспільства. щоб знищити нас, українців, по можливості! ... Українці польськи держава розглядається майже як громадянин іншого класу, ... не тільки міжнародне зобов'язання щодо автономії було виконано проти нас, але

навіть прийняття Польської унії, наприклад, про так звану воєводську автономію, яка, як уже існує, є радше пародією» [41, с. 13].

У своєму пастирському листі Г. Хомишин різко відповів на принизливі публікації польської преси про те, що українці не є автохтонними на своїй землі: ми маємо природне право на життя і від нас не можна вимагати цілувати руку, яка є б'є нас» [41, с. 18].

Отже, першою умовою врегулювання українсько-польських відносин Г. Хомишин бачив зміну ставлення польської влади до українців як повноцінна нація. Але для цього необхідно, щоб українці переглянули своє ставлення до польської держави. Тому владика звернувся з роздумами до українських лідерів.

Перш за все, українці мають зрозуміти свою позицію в чужому держава, візьміть за основу не постійну непримиренність, а реалізм. Г. Хомишин по-особливому підійшов до діяльності українських націоналістів. Він розумів, що радикальна тактика ОУН була викликана шовіністичним настроєм польського уряду. Проте вважав оунівців деструктивними елементами, які можуть принести більше шкоди, ніж користі.

Єпископ підтвердив думку, висловлену на прикладі «пацифікації» польського уряду 1930 р., яка мала на меті не лише проти прихильників диверсій, але й усього українського населення. Г. Хомишин припустив, що прояви політичного терору в цей час було б у руках «шовіністичних чинників польського суспільства» до мати можливість вибачитися за свої злочини перед європейськими миротворчими організаціями [41, с. 11].

Критичне ставлення Г. Хомишина до ОУН пояснювалося тим, що націоналісти, за словами єпископа, відкидали релігійні принципи, необхідні для створення держави. В одному зі своїх пастирських листів «Про грозу духовної руїни» він писав: «І тому всякий вчинок, навіть якщо тільки як повний жертви навіть через відданість їхньому житті за свій народ, коли це суперечить Божим правам, завжди є злочином, гріхом і принесе людям не добро, а шкоду... Коли стає звичаєм, що злочин скоєне в ім'я народу або для людей і для їхньої

держави є добрим і дозволеним, тоді розуміння і відчуття справжньої чесноти і істини моралі, то в такому народі чи державі будуть скоєні злочини і проти своїх... і тоді злочини підуть за героїзм, бо будуть здійснені в ім'я України і для України» [41, с. 35,36].

Якщо завдяки тактиці ОУН здобуто незалежність, то так і буде державу, на думку Г. Хомишина, неможливо самореалізувати, бо буде деструктивна, антирелігійна, «анархістсько-змовницька система» [41, с. 10.11].

В інтерв'ю газеті «Хвиля», яку видає «Нова Зоря», він підкреслював: «... Збочення націоналізму відкинули насильницьких, божевільних люди на похилій ділянці свого садизму до дна! Вони зараз стоять нижчий за язичників, які мають якусь релігію, хоча й фальшиву. Я особисто Я вважаю, що має бути етичне суперництво, бо це здорово. Але ніхто не буде перебільшувати провину іншого. Жодна нація не гине через насильство інших, а через власну слабкість. Бог обдарував усіх народ визвольна сила. Приклад Маленької Ірландії - які овочі повинні дати шляхетна боротьба за свободу» [42].

Відомий той факт, що єпископ Г. Хомишин вів переговори з польською адміністрацією з групою Яна Бобжинського. Як на диво, поляки підтримували Григорія і порівнювали його з митрополитом А. Шептицьким. Ще одним представником польських консерваторів, чи не єдиним хто спілкувався зі Станіславівським єпископом, був Станіслав Лось. Він прислав Г.Хомишину статті польських часописів, де йшла мова про «нову співпрацю» між польським та українськими народами. На шпальтах «Нової Зорі» були опубліковані статті С. Лося . Він вважав, що є три основні напрями ведення політики в Галичині: дефензивна (оборонна), екстермінаційна (винищувальна) і конструктивна. Станіслав був прихильником останньої.

Важливі факти про ставлення греко-католицького духовенства до спроби Г. Хомишина нормалізувати українсько-польські відносини знаходиться в Архіві нових актів у Варшаві. Так, 5 грудня 1934р. Польський чиновник Станіслав Бруневський надіслав повідомлення до Міністерства внутрішніх справ. Зазначається, що наприкінці жовтня 1934 року в Городенці відбувся з'їзд

священиків одного деканату о. Комарницького, о. Лабач, о. Корошевський, о. Корбутяк, о. Стрілець, о. Попович, о. Осадца, о. Кнігінський, о. Гавдунюка, а також деяких представників світової інтелігенції. Тут обговорювали політичну діяльність Хомишина. «Політика Григорія Хомишин підриває авторитет українського духовенства», а сам єпископ «дуже відданий польському уряду». Подібна дискусія була на з'їзді духовенства в с. Потік Городенківського району. Священик Мелімух із села Чорнолізців передав присутнім уривки з Хомишинського пастирського послання. «Про політичне становище українського народу в Польській державі». інформування вищих органів Брунєва результатом того, що «настрій З'їзд "збігається з поглядами української інтелігенції і є підстави говорити про" рішучу опозицію греко-католицькому єпископу. " Одним з основних причин припинення контактів з поляками були погрози українських націоналістів вчинити терористичний акт. [42, с 4-8]

Висновки до Розділу 2

Підводячи підсумок цілого розділу, варто зауважити, що створення Української християнської організації на теренах Східної галичини, а також ідейно-національного друкованого органу «Нової Зорі» вивели український рух на новий, а конкретніше - освітньо-культурний рівень.

У зв'язку зі світовою кризою відбулось поширення християнських засад і цінностей у широкі маси населення. Оскільки, «Нова Зоря» - царина, де панували автономістські ідеї, бодай часткова незалежність населення України була обмеженою, то створення християнських організацій для молоді, вивели національний український рух на новий рівень.

Публіцистика, як відомо, завжди відігравала основну роль у формуванні ідейних поглядів. У період 1920-1930-х років сформувалися такі тези католицької церкви на чолі з Григоріє Хомишиним, ієрархом Станіславівської єпархії:

- 1) антирадянська позиція, оскільки сповідували атеїзм;
- 2) автономія у складі Другої Речі Посполитої та активне ведення переговорів;

- 3) піднесення національної культури, любові до всього національного;
- 4) загальнолюдські та християнські засади.

Одним з найбільших позитивів діяльності УГКЦ було залучення молоді до християнських гуртків, які виховували покірного християнина та національно-свідомого громадянина. У зв'язку з цим поширення національних ідей відбувалося вже не тільки серед інтелігенції, а й серед цвіту нації – молоді. Така діяльність греко-католицької церкви дала змогу відновити українське майбутнє. Гуртки ставили собі за мету подолання не писемності та не освіченості серед українського населення, що могло означати лиш те, що кількість еліти тільки збільшуватиметься. Діяльність гуртків, як відомо була спрямована не тільки на духовне а й фізичне зростання молоді, в подальшому на їх тлі буде сформовано «Сокіл», «Січ» та «Пласт», що підтримуватимуться самим Андреем Шептицьким та стануть організаціями, що плекатимуть українських націоналістів, представників партизанського руху проти радянського панування на Західній Україні. Крім того, як вже зазначалося раніше, ці організації мали змогу поширити національні засади серед більшого кола, охопити не тільки еліту, якої після приходу до влади Польщі залишилося досить мало, адже значна частина була в екзилі, а й серед молоді. Де згодом народжуватимуться нові ідеї та утворюватимуться нові шляхи боротьби проти будь-якого панування, знущення над українським народом.

Що стосується реакції польської адміністрації на діяльність християнських організацій є досить неоднозначною. Серед польських інтелігентів також поширювались ідеї про конструктивну політику до українського населення, їх була меншість. Друга Річ Посполитої цього періоду вирізнялася шовіністичними напрямками в політиці. Українське населення постійно зазнавало утисків, промисловий регіон. На превеликий жаль, реакція націоналістично-спрямованого населення на діяльність була вкрай категоричною, супроводжувалася погрозами проведення терористичного акту. Політична партія УНДО, прихильником якої раніше був Станіславський єпископ, піддалася впливу з боку Радянської України.

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ВПЛИВИ НА ГАЗЕТУ «НОВА ЗОРЯ»

3.1. Редактори «Нової Зорі». О. Т. Галушинський, О. Назарук.

Ідеологічна лінія журналу чітко простежується у статті Т. Галушинського, який наголосив, що «Нова Зоря» «від першого номера дотепер виступає і говорить відкрито і ясно, як католицький журнал і намагається в усіх сферах точно дотримуватися католицьких принципів і поглядів... І кожен навіть противник Треба визнати, що Нова Зоря відкрито і мужньо тримала свій католицький прапор і від католицьких оточення постійно оцінювало поточні справи і події» [43, с. 1]. За перший рік свого існування журнал зібрали навколо себе «більше тисячі самих священиків, переважно молодших і кілька сотень молодих інтелігенції та селян» як і планувалося від початку. [44].

Протягом двох років, будучи головним редактором «Нової Зорі», Тит Галушинський дбав, щоб публікації журналу висвітлювали широку панораму як міжнародного, так і внутрішньополітичного життя діяльність Церкви у світі та в Україні. Утвердження католицизму, духовності, пропаганда історичних і культурна спадщина українського народу, державотворчі ідеї – таким був зміст видань, що з'явилися на сторінках тижневика. Редакція журналу поставила перед собою завдання: поширювати ідеї організації (УХО); інформувати громадськість про актуальні проблеми українське життя та світовий католицький рух; популяризувати релігійну свідомість громадян; поширювати і відстоювати католицький світогляд; боротися з більшовизмом, сектантством і критикою католицька церква; співпрацювати з українськими установами у національному інформуванні широких кіл українське населення; підтримувати розвиток освіти; сприяти реформі; захистити людей права, інститути; допомагати політичним партіям боротися за свободу та незалежність українського народу; поглиблювати, підтримувати, відстоювати католицький погляд на релігійні, політичні, соціальні, питання культури, освіти, економіки;

захищати авторитет церковної влади, Папи Римського, греко-католицьких єпископів.

Інтерес часопису до політичного життя викликав невдоволення польської адміністрації. Точно тому сторінки журналу періодично сяяли «білими плямами» — конфіскаціями. Редактор, щоб заробити це нічого не міг зробити. Хоча о. Т. Галущинський мав талант надзвичайного організатора, був розумним і авторитетним священнослужителем, знаний науковець-бібліїст, але наукова та публіцистична діяльність та обов'язки ректора Духовної семінарії не дозволяла йому повноцінно займатися лише справами газети. Це була причина пошук нового редактора тижневика, якому сприяв сам Галущинський.

3 січня 1928 року було обрано нового редактора часопису «Нова Зоря», ним став раніше відомий представник екзильного уряду ЗУНР — Осип Назарук, який період з 1923 по 1927 рр. перебував у Канаді та США. Саме тоді він вже іншою людиною повернувся в Україну: «віруючий в Бога, католик, противник радикалізму і соціалізму, консерватист [45].

Будучи за кордоном, працював редактором чиказького тижневика «Січ» та газети «Америка», надсилав статті до «Нової Зорі». Сам єпископ запропонував О. Назаруку стати редактором нової газети «Правда», але в ході перемовин Осип став редактором і «Нової Зорі», і «Правди». Редактором часопису Назарук був протягом 12 років, аж до початку Другої світової війни. Ще в екзилі, О. Назарук мріяв про створення католицького друкованого органу, про що свідчить даний уривок: «Найважливішою, основною хобою і браком нашої преси вважаю, що греко-католицьке духовенство не має у краю хоч би якого тижневика...»[46].

Консервативно-клерикальні погляди Григорія Хомишина не давали змогу створення моноїстичної католицької преси, тому в церковних питаннях головний редактор дотримувався концепції єпископа, але в питаннях політики і діяльності редакції опирався на власні судження. «...в політичних справах рішав я сам що писати, або по вислухання редакційної колегії, зложеної зі

світських людей. Коли б Ваше Преосвященство мали в сій справі які замітки, прошу ласкаво повідомити мене про них» [47].

З січня 1928 р. «Нова зоря» почала виходити двічі на тиждень. Як редактор Осип Назарук за короткий термін зумів об'єднати коло однодумців, запросивши до роботи в редакції багато молодих та активних публіцистів: С. Томашівський, І. Кревецький, В. Заїкін, Є. Пеленський та ін.

Під керівництвом Назарука «Нова зоря» стала одним із найкращих католицьких видань на Сході. Галичина міжвоєнного часу: «на тлі переважно неохайного і непрофесійно відредагованого української преси, Нова Зоря під його керівництвом була справжнім журналістським досягненням. Про багатство інформація, різноманітність добробуту та матеріалу, старанність, виправлення тощо — чи було це чи ні найкраще редагована українська газета. Йдеться про техніку редагування, а не про коректність помилкові позиції, які відстоювала Нова Зоря. Приклад обережності, з якою Назарук редагував «Нова Зоря», можна сказати, що весь її зміст був занесений до покажчика (індексу), явище унікальне для того часу» [46, с.236].

Попри редакційну діяльність часопису «Нова Зоря», Осип Назарук займався ще й політичною діяльністю. Значний вплив на ієрарха з монархічними ідеями здійснював саме він. Такі припущення виникають у науковців. За різними даними, зокрема польські спецслужби надавала оцінку О. Назаруку як: «інтригантом, що часто змінював свої політичні переконання» [48, арк. 71]. Відомий український історик Іван Лисак-Рудницький вважав, що О. Назарук має над собою тільки одного «зверхника» і це – Г. Хомишин. Проте, він не заперечував, що Назарук міг впливати на єпископа. Однією з монархічних ідей, було отримання підтримки гетьманату на чолі з П. Скоропадським, для досягнення власних політичних амбіцій.

3.2. Хомишин – ідейний наставник та покровитель Української християнської організації. Шлях до згуртування свідомих католиків українців

Один з найбільших відомих представників греко-католицької церкви ХХ ст., майбутній єпископ Станіславівський Хомишин Григорій Лукич, який народився 25 березня 1867 року в селі Гадинківці Гусятинського повіту. на Тернопільщині в бідній родині. Початкову освіту здобув у місцевій народній школі, згодом закінчив гімназію в Тернополі. 1888 року вступив на теологічний факультет Львівського університету. Після закінчення школи 19 травня 1893 р. прийняв сан священника і став кафедральним працівником у Станіславі. Мабуть, Григорій Хомишин не любив розповідати широкому загалу про подробиці нашої біографії. Незважаючи на велику дослідницьку роботу, ці лінії неможливі знайти необхідний фактичний матеріал для написання повного історичного портрета священника раннього періоду його життя і діяльності. Безперечно, Г. Хомишин твердий з юності зважився на покликання – служити Господу Богу, стати ревним священником. Протягом своєї душпастирської кар'єри він неухильно слідував це його родове життєве кредо, намагається встановити релігійні цінності в східно галицькому суспільстві, права греко-католицької церкви мають бути захищені.

На думку автора праці «Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча» Єгрішій О. формування поглядів Г. Хомишина вплинули антиросійські настрої у Відні, де він навчався. Зокрема, можна зробити такі висновки з листа А. Шептицькому, написаному в 1943 році : «...При тому всьому не трачу надії, що св. Апостольський Престіл не лишить нас самих в тому страшному положенню. Жию тою надією ще з часу мої науки у Відні». [49, арк. 28]

В своїх посланнях з галицькими єпископами владика Станіславівської єпархії виступає проти радикалізму, лібералізму та впливу атеїзму. Одне з таких послань від 29 грудня 1905 року: «Противники віри так уміють украсити світлом науковості, патріотизму, народного добра свій клич..., що скоро нам закинуть клич, що кожен добрий русин мусить бути соціалістом, атеїстом...» [41, с. 12]

За рішенням делегатів Антанти у 1923 році було передано право володіння Східною Галичиною Другій Речі Посполитій. Такі дії стали причиною кризи серед політичної верхівки українського народу, що й розмежувало їх сили. Для гладженню конфлікту між польським та українським народами, а також мінімізація проникнення атеїстичних ідей з Наддніпрянщини, відбувалося обговорення серед греко-католицької верхівки створення нової організації.

У зв'язку з подіями, греко-католицька церква Східної Галичини за складних обставин, що склалися у 20-х роках XX ст. вдалася до рішучих дій - створення в краї осередків, метою яких було піднесення національної свідомості українського населення в умовах дискримінаційної політики Другої Речі Посполитої щодо місцевих. Першим організаційним утворенням греко-католицького духовенства було Українська християнська організація (УХО), яка була створена 4 серпня 1925 р. на «сходах» у Львові, у приміщенні греко-католицька духовної семінарії. Лідерами організації стали широко знані діячі політики – С. Томашівський і О. Маковей.

Основу організація становила ідея про забезпечення національних інтересів населення Східної Галичини у релігійній, економічній та політичній царинах людського життя. Т. Галушинський підкреслював: «УХО має за мету поборення і протидію будь-якій антицерковній та антинаціональній агітації. Буде підтримувати ті політичні сили, які працюють для добра українського народу виступатимуть згідно з духом і наукою католицької церкви...» [50, с 5]. На цьому ж засіданні було обрано та визначено Тимчасовий організаційний комітет основні завдання: агітація серед громадян Східної Галичини та утворення соціального християнського тижневика.

Цього ж дня, на з'їзді відбулося наголошення, що християнська організація не претендує на політичний статус партії, а вбачає свою діяльність в згуртуванні навколо греко-католицької церкви українського народу, з дотриманням духу і науки християнства. Ідейний наставник прагнув залучити й

студентство до діяльності організації. Тому взимку 1926 року при УХО відбулося створення Української студентської християнської організації. Владика підтримував діяльність організації не тільки ідейно, а й фінансово. За даними архівних матеріалів ієрарх виділив близько 1 000 американських доларів на розвиток організації, а також її видавничої діяльності, мова йде про часопис "Нова Зоря».

У жовтні 1925 р. було організовано ширший організаційний комітет. Куди увійшли: ректор духовної семінарії м. Львова о. Т. Галущинський, львівський юрист о. Надрага, декан і парох Ямниці о. Ю. Гірняк, декан і парох Ванева о. М. Дороцький, директор приватної гімназії в Золочеві о. М. Хміловський, парох Устя Зеленого Ю. Плешкевич, о. Я. Маркевича, пароха Сихова о. Т. Горникевич, Я. Маринович, викладач Державної учительської семінарії у Львові О. Бачинська, студент Р. Гайдук.

Отже, виходячи з цього, варто зазначити, що основний масив Української християнської організації становило духівництво, яке не мало попереднього досвіду створення представницького досвіду. Григорій Хомишин був неофіційним їх наставником, який підтримував автономістські погляди, проте не всі учасники утворення підтримували таку його ідею. Більшість з них схилилося до релігії, тобто поширення серед людей загальних принципів та цінностей, любові до Бога, та вбачали майбутнє в руках - Всевишнього, чию волю вони проповідували.

Варто згадати, що організація була структурованою. У друкованому віснику УХО «Наших Вістях» було оприлюднено «Правильник для організаторів і мужів довіря». Організаторами виступали заступники секретаріату УХО на своїй території, й поділялися на повітових, районних і місцевих. Саме на своїй території учасники організації мали досить широкі повноваження такі, як: розгляд церковно-релігійних проблем, розвиток організації, освітні події, надання інформації щодо зібрання тощо. Одне з засідань комітету Української християнської організації розділило діяльність на

дві течії: релігійна на чолі з Т. Галущинським та суспільне, на чолі з – О. Маковесем.

Організація характеризувалася аполітичністю, тому її учасники могли відноситися до будь-яких партійних установ, що:

«не суперечать християнському світогляду або не стоять в суперечності з інтересами українського народу». [50, с 6]

Однак засновники УХО в майбутній перспективі ставили собі за мету зайняти певну позицію на Східні Галичині, а конкретніше – створення клерикальної партії. Проте, провідне духовенство на чолі Г. Хомишиним усвідомлювали неготовність до таких дій, адже не було ні кваліфікованих політичних кадрів, ні відповідної організації об'єднання. Для цього до Української християнської організації було запрошено громадсько-політичного та культурного діяча О. Назарука. Авторитетний та досвідчений професіонал спочатку вбачав політичної міцї в діяльності організації. У своєму щоденнику від 27 грудня 1937 року він зазначив: «Якщо до центральної управи УХО і його органів не будуть допущені нові сили, то УХО скінчить так, як і Християнська Суспільна партія» [49, арк. 23]/

У виборах до сейму, що відбулися в 1928 році, Християнська організація участі не брала, адже не вважала доцільним підтримку, соціалістичних та радикальних партій, адже їхні позиції – атеїстичні. Єдина партія, що фактично підпадала під критерії об'єднання греко-католицької еліти була – Українська націонал-демократична організація (УНДО) в декларації якої йшлося про захист прав прихильників уніатської релігії.

Таким чином, спілкуючись з представниками націонал-демократів, учасники УХО мали змогу спостерігати за діяльністю політичної організації, введенні їх справ та чітко сформованої мети, завдання та способів досягнення цілей, а головне ідеєю, яка об'єднувала всіх їх прихильників. Раніше, християнська організація повідомляла про свою аполітичність, тому участі у виборах до сейму не брала, проте в майбутньому це матиме значний вплив на них. Адже без будь-якого політичного досвіду, організувати нову політичну

структуру буде досить важко. Саме співпраця з УНДО дала можливість «ухістам» поповнити свої кола новими учасниками. Найчисельнішою була організація у Львові, Станіславівська ж значно меншою, налічувала близько 100 осіб.

Основною причиною прихильного ставлення християнської еліти до партійних націонал-демократів була підтримка представників та захисту прав греко-католицьких прихильників. Проте, з часом стосунки між ними загостряться, адже УНДО звернеться за допомогою до радянської влади, що категорично не припустимо для духовенства Східної Галичини. «Автономістські» погляди єпископа та латинізація знайшли відображення у ставленні до нього вищого духовенства Львівської архієпархії. Деякі з них засуджували погляди Г. Хомишина. Очевидно, що його підтримували представники УНДО.

Впродовж 19-20 листопада 1926 року відбувся Другий народний з'їзд УНДО, де було проголошено греко-католицьку програму партії, проте відхилення від гасел автономії. У зв'язку з цим неформальний лідер УХО ставився обережніше до націонал-демократів. Це можна простежити у часописі «Нова Зоря», де у 1926 році було більше прихильних статей щодо діяльності УНДО на теренах Східної Галичини, ніж у 1927 році.

Остаточне вирішення стосунків Г. Хомишина до діяльності Української націонал-демократичної партії відбулося наприкінці 1927 року. В цей період верхівка партії проголосила створення антипольського виборчого блоку і за допомогою звернулися до соціал-демократів та членів «Селянського союзу». Оскільки, радикальні партії характеризувалися антирелігійними настроями, ставлення духовного лідера УХО було очевидним, про подальшу співпрацю не може і йти мови.

У травні 1928 року на засіданні ЦК УХО, де було проголошено створення Української католицької партії також було проголошено політичної програми, в якій Східна Галичина мала отримати статус автономії у складі Польщі. На превеликий жаль, автономістські засади не мали широкого поширення серед

інтелігенції, тим паче серед основної маси українського населення. Дослідники цього питання вважають, що ідеї католицької партії та Г. Хомишана стали причиною ізоляції партії.

Отже, новим кроком на шляху до поширення загальнолюдських, релігійних і національних настроїв серед людей було створення партії, що складалася з представників партії та проголошення автономістської програми. Широкої підтримки ані партія, ані її діячі та навіть сам єрарх Станіславської єпархії Григорій Хомишин не отримали. В післявоєнний час ніхто не був готовий до таких рішучих дій з боку релігійних діячів. Стримував ще й той фактор, що досвіду у них не було, доктрина базувалася на просвітницькій діяльності, яка могла дати результат за тривалий період часу, що суперечило ідейним поглядам народу у період польського панування.

12-13 липня 1930 року відбувся з'їзд конгресу діячів церковного життя у справі «церковно-національно-політичного» процесу на території, де проживає український народ. Аналіз узагальнював роботу за останні 5 років та створював курс на майбутню перспективу організації. Поширення соціалістичних ідей серед населення Галичини було зменшено завдяки католицьким організаціям. Також відбулася зміна в самій назві організації, замість «Української християнської організації» була створена «Українська католицька партія», що лежала біля витоків політичної партії представників католицької віри. Ідейні погляди УХО базувалися на поміркованості. Польський дослідник Г. Мазур стверджував, що угруповання католиків було проти будь-якого прояву націоналізму, як українського так і польського народу. На мою думку, основна причина поразки католицької партії полягала саме в цьому. Український народ вже добре знав, хто такий польський пан і очікувати великий проміжок часу на те, що ненасильницькими діями вдасться повернути бодай свої права не набуло поширення серед широкого загалу.

Що стосується москвофільства, то релігійна інтелігенція була й проти неї. Основною небезпекою з їх сторони було навернення до православ'я та відновлення "восточної руської церкви». За їх словами, московські лідери,

вважаючи православ'я основою «руськості», хотіли таким чином затримати Лемківщину якомога довше в їхніх руках і пов'язати її з «загальноросійською» ідеологією та матір'ю. Москвою». Наголошувалося, що пропаганда православ'я: «є символом цілої епохи, символ великого, вибіркового, політико-релігійного руху, який від кінця світової війни...» [5.].

Фактично, будь-які прояви інакодумства на теренах Східної Галичини не отримати прихильного ставлення з боку католицької партії та її діячів. Цілком зрозумілою є реакція на радянську владу, яка поширювала атеїстичні настрою серед населення, це суперечило католицькому духівництву категорично, й про подальше залагодження конфлікту мови й не могло бути. Що стосується націонал-демократів, то їх звернення за допомогою до прихильників комунізму також унеможливило подальшу співпрацю. Націоналістичні погляди уніатська церква не підтримувала також, адже їх мета за незалежність України та українського народу, виправдовувала засоби досягнення цих цілей. Фактично, націоналізм, як польський так і український був сприйнятий клерикальною елітою вороже. Москвофільство, яке змогло зберегти свої прояви на західноукраїнських територіях також не отримало прихильності від греко-католицької верхівки, адже їх погляди про відновлення православ'я чітко окреслювали свою неприхильність до уніатів.

Особливими були стосунки єпископа Станіслава з митрополитом Андреем Шептицьким. У листі до останнього від 21 листопада 1930 р. Г. Хомишин вимагав пояснень, чому А. Шептицький у червні того ж року на святкових зборах священників усіх єпархій сказав: «Між Львівською архиєпархією та Станіславською єпархією повстала риса, яка щораз побільшується», — і, головне, він звинувачував у цьому станіславівське духовенство. 24 листопада 1930 року митрополит списав Г. Хомишин, підкресливши, що нічого подібного про Станіславів не говорив говорив [6, с. 174].

Те, що між єпископами виникли непорозуміння, підтверджує лист єпископа до митрополита від 15 грудня того ж року, в якому Г. Хомишин

сказав, що не може прийняти листа графа Андрія, через різкий тон і різноманітні звинувачення [51. с. 181].

Розбіжності між ієрархами, ймовірно, виникли через те, що А. Шептицький не поділяв «випадкових Г. Хомишин. Крім того, як відомо, митрополит був значно лояльнішим і стриманішим у діяльності світських освітніх товариств та політичних партій державного спрямування.

Фактично українська християнська організація, згодом католицька партія через свої погляди не отримала бажаної підтримки ні серед правлячої верхівки, ні серед людей. Автономістські погляди були не на часі. Політика, яку проводила польська адміністрація на теренах Східної Галичини суперечила будь яким людським, релігійним й правовим нормам. Коли Європа стояла на порозі нових відкриттів, Західна Україна залишалася джерелом дешевої робочої сили, аграрного регіону та ресурсу в руках Другої Речі Посполитої. Важке економічне становище народу, національний гніт, поширювало серед мас більш радикальні настрої. Верхівка духовництва греко-католицької церкви ж намагалася дати людям прихисток не тільки для душі, а й тіла. Проте, через неузгодженість їх дій привели тільки до розчарування та не підтримки.

Висновки до розділу 3

Діяльність Осипа Назарука, як редактора часопису «Нова Зоря» одностайна, він зміг підняти його на якісно-новий рівень. Отримав широке визнання серед тогочасної інтелігенції. Друк виконував свої прямі функції, поширення національних ідей серед українського народу. Щоправда не всі поділяли погляд талановитого редактора. Монархічні настрої, що він поширював серед редакції, а особливо ієрарху Станіславівської єпархії Григорію Хомишину, не користувалися підтримкою. Також, разом з владикою він здійснював спроби налагодити контакт з польською консервативною стороною. Проте, були попереджені про можливість здійснення терористичних актів і припинили спроби порозуміння.

У висновку до цього розділу варто зазначити що 1920-ті роки були провідними у діяльності Г. Хомишина. В цьому ж періоді й сформувалася антикомуністична, проти радянська ідеологія єпископа. Цей період ознаменувався й створенням Української християнської організації 3 грудня 1925 року, основною метою якої було запобігання поширення атеїстичних ідей, розповсюдження загальнолюдських цінностей, любові до рідної землі, поваги до історії та культури українського народу. Основою організації були представники духовенства у Львові. Все це відбувалося через поширення публіцистичних творів в друкованому органі «Нова Зоря» та ряд інших дотичних до організації часописів. Це все відбувалося до того періоду, поки греко-католицьке об'єднання не політизувалося в Українську католицьку партію. Що стосується організації, то спочатку це була просвітницька, аполітична установа. Основною ідеєю партії було створення автономії у складі Другої Речі Посполитої. Проте польська адміністрація, яка була занепокоєна бурхливою її діяльністю, спрямовувала сили на боротьбу з поширенням таких ідей. Проте, серед верхівки українського населення автономістські ідеї також не отримали відповідної реакції. Причиною цього було поширення рядянофільських, комуністичних ідей через впровадження політики українізації в Радянській Україні. Сам владика став Станиславської єпархії став ізоляційним інакодумцем.

Розділ 4. Використання матеріалів часопису «Нова Зоря» в ході роботи з документами під час вивчення історії України в середній школі

Проблема впровадження історичних писемних джерел та методи їх використання в навчальному процесі має свою історію, яка починається з другої половини XIX ст. Запропонований М. М. Стасюлевичем «реальний метод», який базувався на самостійному і активному дослідженні учнями історичних джерел під керівництвом викладача. Однак, методологічних удосконалень у використанні історичних документів дорадянського періоду немає, відповідно цей метод не оформився в методичній системі. Він мав лише експериментальний характер і використовувався як особистий досвід окремих методистів. Але сама ідея організації мала надзвичайно важливе та актуальне значення при спробі вдосконалення методів вивчення історії школярами.

З метою уточнення термінологічного апарату розроблено класифікацію писемних історичних джерел знань для історичної освіти та визначено термін «історичний документ». Учні не лише отримують необхідну історичну інформацію, а й створюють образ певної історичної епохи.

Будь-яка діяльність учнів, що спрямована на використання документального матеріалу, спочатку передбачає обробку історичного документа. Засіб навчання, узагальнення та контролю самостійної навчальної діяльності учнів, пов'язана з аналізом першоджерела, є евристичною бесідою, що передбачає виконання наступних етапів:

- підготовчий, який складається з формування проблемної ситуації та вибору історичної першоджерела текстових, семантичних та освітніх вимог до документа;
- діагностичний, за допомогою якого вчитель перевіряє рівень сформованості вмінь здійснити первинний аналіз документа за допомогою певного алгоритму дій, який має підвищити рівень джерельної культури старшокласників;
- інформаційний етап, який проходить на основі репродуктивного рівня засвоєння навчальної інформації, що міститься в документі;

- аналітична, побудована за правилами евристичної бесіди;
- творчий, що передбачає удосконалення вмінь і навичок учнів використовувати отримані знання шляхом інтеграції теоретичного та документального матеріалу для вирішення проблемної ситуації.

В кінцевому результаті, учні навчаються застосовувати науковий підхід до добору історичних джерел, здійснювати аналіз історичного документа, опрацьовувати інформацію з джерел. У результаті вирішення різнорівневих завдань учні здобувають науково-дослідницькі навички.

З їх допомогою у дослідженні сформульовано чотири функції навчання, які виконують письмові джерела та систематизовані методичні прийоми використання історичних документів у процесі формування в учнів історичних знань:

- перша - ілюстративна та інформаційна - існує на репродуктивному рівні сприйняття інформація, що міститься в історичному документі, виконується шляхом цитування, коментоване читання, переклад, прийом персоніфікації тощо;
- другий - пізнавально-розвиваючий - заснований на розв'язанні різних рівнів пізнавальні завдання репродуктивного, проблемного та творчого спрямування, а також потребує розвиваючої технології навчання;
- третій - практично узагальнюючий - залежить від рівня узагальнення та форми його вираження, наприклад, шляхом узагальнення, складання рефератів, таблиць, планів, схем тощо; важливу роль у організації виконання функції повинна відтворити учнівський зошит;
- четвертий - ціннісно-смісловий - діє протягом усього процесу навчання за умов відповідності вищезазначені принципи історичної науки та історичної освіти.

Класифікація документів, які використовуються при викладанні історії, значно простіша за прийняті в історичній науці. В її основі лежить характер документальних текстів, коли всі вони ґрунтуються на двох основних групах — розповідно-описових та актових документах, що мали на той час практичне

значення. Ці документи добре доповнюють один одного. Додаткову групу становлять пам'ятки художнього слова.

Актові документи бувають правові, економічні, політичні, програмні (листи, закони, укази, прохання, клопотання, картини, договори, статистичні та слідчі документи, програми, мови). Розповідно-описові документи - літописи, хроніки, спогади, листи, описи подорожей. До пам'яток художнього слова історії стародавнього світу та середньовіччя, творів усної народної творчості (міфи, пісні, крилаті вислови).

Вчені вважають, що документ для уроку повинен:

- відповідати цілям навчання історії;
- відображати основні, найбільш типові факти та події епохи;
- бути органічно пов'язаним із програмним матеріалом, сприяти актуалізації історичних знань, щоб учням можна було пропонувати пізнавальні запитання та завдання;
- бути доступним для учнів за змістом і обсягом, цікавим;
- містити побутові та сюжетні деталі, що дозволяють диференціювати навчання, конкретизувати уявлення учнів про певні події, явища, процеси, справляти на них певний емоційний вплив;
- володіти літературними та науковими достоїнствами, достатньою інформативністю для розвитку пізнавальної самостійності та інтересу, удосконалення методів розумової праці.

Актуальність використання інформаційних джерел у школі.

Наразі Україна перебуває на стадії становлення демократичної держави та громадянського суспільства, тож у шкільній освіті з'явилися нові виклики, які мають не лише надавати учням знання, а й сприяти формуванню їхнього ставлення до ідей та цінностей громадянського суспільства та громадянського суспільства. верховенство права. Таким чином, нове суспільство – суспільство майбутнього – висуває нові вимоги до освіти. «Технологіям завтрашнього дня, — казав англійський філософ О. Тоффлер, — потрібні не мільйони поверхневих людей, які готові дружно працювати над нескінченною

одноманітною роботою, не люди, які виконують замовлення, не моргаючи оком, а люди, які вміють робити критичні рішення». знайти свій шлях у новому середовищі та швидко налагодити нові стосунки в реальності, що швидко змінюється.

Отже, завдання вчителя — навчити учнів проявляти ініціативу. Коли на уроці задіяна і слухова, і зорова пам'ять, збільшуються шанси задовольнити потреби різних учнів, сприйняття матеріалу яких можуть суттєво відрізнятись. Але однієї лише слухової та зорової пам'яті недостатньо. Необхідно залучати учнів до активної роботи на уроці. Студентам потрібні інші навички: мислити, розуміти суть речей, осягати ідеї та поняття і вже на цій основі вміти знаходити необхідну інформацію, інтерпретувати її та застосовувати до конкретних умов. Цьому сприяє використання на уроках історії різноманітних джерел інформації. Громадська активність навчально-виховного процесу сьогодні дає можливість реально впливати на формування конкретних життєвих класів у класі, розширює екран його здібностей, підвищує функцію кожного випускника займати гідну позицію в суспільстві та свідомо бути активним громадянином. Сучасний учень прагне реалізувати свій потенціал у стінах школи, самоствердитися, і сучасний учитель має в цьому свою допомогу. У людини шкільного віку розвивається інтенсивний розвиток тих внутрішніх процесів, які призводять до формування самостійних поглядів, стійких уявлень, суджень не тільки про навколишній світ і своє місце в ньому, а й про історичне минуле людства. Тому в школі створені всі умови для громадянського становлення та самореалізації особистості, вирішення проблем самовизначення старшокласників у системі загальнолюдських цінностей. Випускник сучасної школи за потреби повинен впоратися з будь-якими життєвими труднощами, знайти вихід із будь-якої складної ситуації, самостійно надати всі необхідні знання, володіти ними на практиці, бути активним, освіченим, комунікабельним, толерантним, здатним мислити. критично передбачати конфліктні ситуації або вміло виходити з них. Робота з джерелами інформації на уроках допомагає учням набутти практичних навичок: приєднання їх до

самостійності, розвиток критичного мислення, висловлення власних поглядів чи позицій у проблемних ситуаціях, прийняття усвідомлених і відповідних рішень, розуміння правил поведінки в суспільстві, вирішення конфліктів, засвоєння культури спілкування, усвідомлення власної відповідальності та громадянського обов'язку.

За таких умов учитель перестав бути передавачем знань і єдиним джерелом інформації, а став організатором пізнавальної діяльності учнів, їхньої творчої роботи на уроках з джерелами. інформації Саме ці методи самоефективного мислення стимулюють, розвивають здібності, навчають висловлювати думки, творчі підходи до вирішення проблем, що виникають на уроці. Тільки в цьому випадку можна розраховувати на підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Використовуючи інформацію можна від успіху результату на кожному етапі уроку.

У ході календарно-тематичного планування з предмету «історія України» для учнів 10 класу передбачене практичне заняття на тему: « Історія рідного краю в контексті загальноукраїнських подій 1914-1939 рр.».

У контексті цієї теми варто розглянути діяльність греко-католицької церкви, конкретно Станіславівської єпархії, ієрарха Григорія Хомишина його прибічників. Проте, найбільшу увагу слід приділити газеті «Нова Зоря», як історичному документу.

Саме використання джерел інформації можна реалізовувати на будь-якому з етапів уроку (актуалізація знань учнів, засвоєння нових знань та заключний етап).

На етапі актуалізації знань учнів, школярі можуть визначити свій рівень знань з теми та порівняти його зі знаннями однокласників. На цьому етапі дуже ефективні такі методи, як «мозковий штурм», «відкритий мікрофон» та інші. Таким чином, при з'ясуванні причин створення греко-католицькою церквою часопису «Нова Зоря», можна визначити політичне становище українського народу в 20-30-ті рр. XX ст. При цьому кожен учень має право висловити власну пропозицію, і жодна з них не залишається без уваги. Усі вони

записуються на дошці, потім робиться висновок (причому самі учні). У таких випадках викладач працює індивідуально з кожним учнем. А учня цікавить тема, яка активізує його пізнавальну та творчу діяльність. Дуже ефективний метод «відкритого мікрофону», коли кожен учень також має можливість вільно висловити власну точку зору на проблему, що виникає у джерелі інформації, висловити власне ставлення до певної історичної події. Нехай його оцінка не зовсім вірна, але це його думка, його мислення, його підхід до бачення цієї проблеми. І саме на цьому етапі учень може відповісти на запитання: «Навіщо мені ці знання», усвідомити важливість теми та її значимість.

Отже, на етапі актуалізації знань у 10 класі варто використати метод «відкритого мікрофону», де кожен учень матиме змогу висловити своє бачення причин, що стали основою для створення тижневика «Нової Зорі» у 20-30-ті роки ХХ ст. З газети варто виокремити і підкріпити свою думку уривками в яких йдеться про напрями діяльності Української християнської організації, конкретно про діяльність Станіславівського ієрарха, духовного та ідейного наставника друкованого органу. Варто виокремити цитату, де йде мова про фактично просвітницьку, аполітичну діяльність УХО.

На етапі засвоєння нових знань можна успішно використовувати спільну роботу, роботу в групах, парах. Перед роботою над документами чи підручником з ілюстраціями діти підтримують певні завдання. Знову вони мають можливість творчо підійти до її вирішення. Великим успіхом є також робота учнів зі складання планів, рефератів, конспектів, а також схем і таблиць, які можна підготувати заздалегідь. Вони є як роздатковий матеріал або складені учнями відразу на уроці. На цьому етапі можна залучити студентів-перекладачів (пояснюють значення історичних термінів і розуміють) та студентів-консультантів (розробляють тему чи який її аспект і можуть на цьому етапі уроку навіть виступати в ролі вчителя).

Для успішної організації роботи з історичними джерелами цього етапу уроку можна також досягти успіху за допомогою інших інтерактивних технологій, які спонукають учнів до активної роботи. Щодо групової роботи, то

можна використовувати різні способи об'єднання учнів у групи: навмисне, коли об'єднання дітей обирає вчитель, і випадкове, коли дітей об'єднує колір, день тижня, місяць, число тощо. Дуже ефективні також інтерактивні методи: «мозковий штурм», «явний мікрофон», «ажурна пилка», «прес», «акваріум», «дерево рішень», «судові засідання», рольові ігри тощо. Для роботи з документами, широко використовуються роздатковий матеріал, який має свій текстовий документ, завдання до нього, детальний опис роботи учнів. Це дуже ефективно при роботі з джерелами класних дискусій (у позакласній роботі - також диспутів), під час яких учні розвивають навички не лише висловлювати й відстоювати свою точку зору, аналізувати історичну подію та висловлювати своє ставлення до неї, а й навчаються культури спілкування. підтримувати комунікативні навички: слухати опонента, ділитися досвідом, досягати згоди та уникати конфліктів. Учитель також має разом з ними виробити власну оцінку й оцінку учнів, що, у свою чергу, спонукатиме до активної роботи на уроці.

Завершальний етап уроку. Тут слід підвести підсумки роботи. Важливим тут є процес спілкування за схемою «учитель – учень» або «учень – учень». Учні залучаються до активного обміну думками, до аналізу та узагальнення знань, отриманих на уроці. Мітла діалогу, де учні мають право не лише висловлювати власну думку, а й вислухати альтернативну думку своїх однокласників, розвивати критичне мислення, впливати на вирішення складних проблем, приймати рішення.

Таким чином, джерело інформації найефективніше можна використовувати на уроках вивчення нового матеріалу, але не слід забувати, що це можна успішно робити на уроках узагальнення та систематизації знань, тематичного оцінювання.

Отже, що стосується уроку з історії України в 10 класі, в контексті якого можна використати тему: «Газета Станіславівської єпархії Нова Зоря в 20-30-ті роки ХХ ст.» виділяється урок – практичне заняття. Перевагами такого уроку є критична й аналітична діяльність, в основному учнів, тобто роль вчителя полягає в правильному спрямуванні і корегуванні школярів.

На початковому етапі уроку слід пригадати в який період почала формуватися правляча еліта на західноукраїнських землях і яка верства населення була її основною часткою. Питання слід формувати чітко, використавши метод «відкритий мікрофон». Тобто учні по черзі або ж в довільному порядку повинні чітко відповідати на поставлене запитання вчителя. Згодом варто згадати, чому ж саме греко-католицьке духовенство в умовах правління Другої Речі Посполитої вело саме просвітницьку діяльність. Все це повинне супроводжуватися цитатами з тижневика «Нова Зоря». Для кращої актуалізації знань, вчитель може розробити інтерактивні карти. При такій активній діяльності у дітей формуватиметься критичне, аналітичне мислення, використовуватимуть метод синтезу й відбору інформації, узагальнення.

На наступному етапі варто систематизувати знання з попередніх уроків, використавши метод «асоціативний кущ» чи формуванні таблички за певними ознаками і підкріплення їх цитатами. Табличка систематизує той масив знань, що вже є в учнів і зможе сформувати в учнів певну структуру тих чи інших подій. До прикладу, в таблиці на уроці 10 класу при вивченні друкованого органу Станіславівської єпархії «Нова Зоря» варто вказати період, в якому відбуваються події, тобто 20-30-ті роки XX ст. Наступне це рушійні сили – греко-католицьке духовенство. Які організації мали відношення до формування тижневика: УХО, УКП, УНДО. Хто став ідейним наставником друку – Г. Хомишин. Тут варто звернути увагу й акцентувати на тому, які погляди підтримував Станіславівський ієрарх.

На заключному етапі, коли знання активізовано та систематизовано, варто їх закріпити, сформувавши в учнів певні асоціації, переглянувши коротке відео, що стосуватиметься діяльності греко-католицької еліти, партій, що були створені в цей період та мали вплив. Варто також підсумувати знання, отримані самостійно та на уроці. Діти в 10 класі повинні чітко сформулювати тези на підтримку діяльності греко-католицьких священників та видавництва «Нової Зорі», а також сформувати недоліки, що стали причиною невдач.

Висновки до розділу 4

Таким чином, методологічна система використання історичних документів у процесі навчання дозволяє об'єднати в одне ціле:

- діяльність вчителя та учнів;
- основні компоненти змісту історичної освіти;
- методичні прийоми роботи з історичними документами за ними виховні функції; репродуктивне, проблемне та пошуково-дидактичні дослідження методи навчання;
- теоретичний навчальний матеріал з документальним, що також веде до інтеграції внутрішньокурсних, міжкурсних і міжпредметних зв'язків.

Побудована методична система аналізу, обробки та використання історичних документів у процесі навчання формується на основі сучасних методичних, дидактичних, психологічних і методологічних засади реформування історичної освіти, в якій документи виступають джерелом історичне знання, що є об'єктивно існуючою інформацією, засвоєною суб'єктом її сприйняття і виступають засобом формування особистісного світогляду. Має навчальний ефект за умов багатоаспектного, цілеспрямованого та систематичного використання письмових історичних джерел в процесі навчання, якщо в результаті будуть сформовані навички і навички подальшої самоосвіти учнівської молоді.

Висновки

Отже, після Першої світової війни землі Східної Галичини опинилися під польським окупаційним режимом. Брак коштів, утиски з боку польської адміністрації, правлячої еліти, яка опинилася за межами українських етнічних земель, ускладнювали відновлення народного руху. Попри це, товариства, організації об'єднувалися та відновлювали свою просвітницьку діяльність. Основну роль в ідейно-національній боротьбі у післявоєнний період взяла на себе церква, а саме, греко-католицька. Варто наголосити, що провідну роль видавничої справи та осередком українського національного руху в Галичині був – Станіславів. Саме тут було організоване видавництво «Нової Зорі» - часопис, який в 20-30-ті роки XX ст. обстоював українські національні права та поширював церковно-релігійні принципи. Основними принципами, що поширював тижневик були: загальнолюдські та релігійні, поряд з ними поширювалася любов до всього українського.

Варто згадати про внесок ідейного та фінансового фундатора друкованого органу Станіславівської єпархії, ієрарха греко-католицької церкви - Григорія Хомишина. Його внесок в діяльність тижневика «Нової Зорі» полягав не тільки у фінансуванні, він був основним його ідейним наставником. Людина, яка вбачала у поширенні української літератури, не тільки церковні, загальнолюдські, а й національну цінності. Таким чином фундатор намагався поширити серед інтелігенції, а згодом і студентства, ідеї любові до всього українського. Г. Хомишин не був прихильником радянської влади, адже основу їхньої політичної діяльності складав – атеїзм, відповідно церква ставилася до такої влади, як до державного апарату без жодних моральних, духовних та людських переконання. Це відобразилося на підтримці Української націонал-демократичної організації (УНДО), яка після входження Східної Галичини до складу Другої Речі Посполитої, єдина відстоювала національні інтереси українства на політичній арені. Проте, з плином часу, УНДО задля того, щоб вийти з-під польського гніту попросила про допомогу більшовиків. З того моменту, на сторінках «Нової Зорі», припинили з'являтися статті про боротьбу

УНДО за національну ідентичність. Щодо ставлення до польського уряду, Г. Хомиши неодноразово брав участь у перемовинах та листуванні з консервативною польською інтелігенцією. Ідейний наставник вбачав у цьому можливість досягнення національних ідей, проте населення не підтримувало такі дії, відповідно до чого, подальші спроби були призупинені.

Не менш важливу роль у формування тижневика відіграла Українська християнська організація. Заснована у 1925 році, аполітичне об'єднання, куди входили представники духовництва. Основу організації становила ідея про забезпечення національних інтересів населення Східної Галичини у релігійній, економічній та політичній царинах людського життя. Задля досягнення цієї мети, було прийнято рішення про створення друкованого органу, що згодом отримав назву «Нова Зоря». Попри те, що це була організація, не партійне формування, вона все ж мала значний вплив на суспільно-політичне життя західно-українського населення. Все ж в подальшій діяльності організації був визначений недолік – це обмежено коло поширення національних і релігійно-моральних ідей, а саме інтелігенція. Тому, було залучено новий прошарок – студентство. Молоді, перспективні, амбітні люди – надія на вільне майбутнє українського народу. Створювалися гуртки при церквах, де було залучено значну частину молоді Східної Галичини.

Варто й згадати головних редакторів «Нової Зорі», що поширювали національні ідеї серед українського населення й внесли значну лепту у формування національної свідомості громадян. Першим редактором друкованого органу став – о. Т. Галущинський, він мав хороші організаторські здібності й зміг правильно організувати роботу редакційного апарату, проте основною його діяльністю була Духовна семінарія, що й стало причиною, ініційованою ним, пошуку нового редактора. Ним став амбітний О. Назарук, відомий представник екзильного уряду ЗУНР. Він вивів тижневик на новий рівень, якісний, який отримав визнання не тільки української освіченої верстви, а й за межами рідної землі був знаний.

Використання матеріалів з історії греко-католицької преси на уроках історії та поз шкільній освіті має важливе значення у формуванні національної свідомості та патріотизму.

Список використаної літератури

1. Пилипів І. В. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.) : монографія / І. В. Пилипів. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 440 с.
2. Андрухув І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект : наукова монографія / І. Пилипів, І. Андрухів, О. Лисенко. – Надвірна : Надвірнянська друкарня, 2010. – 500 с.
3. Єгрешій О.І, Бурачок Л.В. Єпископ Григорій Хомишин і Осип Назарук: співпраця, взаємовпливи, ідейні розбіжності. Шлях доступу : https://chtyvo.org.ua › authors › Yehreshii_Oleh
4. Марчук В. Церква, духовність, нація : Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / В. Марчук. – Івано-Франківськ : Плай, 2004. – 464 с.
5. Пелехатий І. Я загину в тюрмі, а ви мусите жити / І. Пелехатий // Нова Зоря. – 1997. – Ч. 12. – 25 березня.
- 6.. Делятинський Р. Історія Станіславівської єпархії (1885 – 1900) / Р. Делятинський. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001. – 96 с
7. Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. ХХ ст. / М. Москалюк. – К. : Стилос, 1998. – 56 с.
8. І. Андрухів, І.Пилипіва та О.Лисенка «Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект»

9. Пилипів І. В. Діяльність релігійно-просвітницького товариства «Скала» на теренах Станіславської єпархії ГКЦ в 30-х рр. ХХ ст.. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина» – 2012. – Ч. 20-21 – С. 249–258.
10. О. Вей країнська греко-католицька преса Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) [Електронний ресурс] / О. Ю. Вей // Держава та регіони. Соціальні комунікації. - 2013. - № 2. - С. 65-69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2013_2_14
11. І. Гнип «Галицька преса міжвоєнної доби про сприяння Греко-католицької церкви українській культурі (20-30-ті рр. ХХ ст.)
12. І. Капраль «Католицькі літературні часописи Львова 20-30-х рр. »
13. Ю. Щербак «Роль католицької періодики у просвітительській діяльності Української греко-католицької церкви першої третини ХХ ст. ».
14. Пилипів І. Католицька акція 30-х рр. ХХ ст. та її виховний вплив на українську молодь Галичини / І. Пилипів, І. Андрухів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 1. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 130–135.
15. Єгрешій О.І. Єпископ Григорій Хомишин і питання українськопольського порозуміння (1904 – 1939) / О. Єгрешій. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – 71 с.
- 16 Животко А. П. Історія української преси / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
17. Українська періодика: історія і сучасність. Дванадцята всеукраїнська науково-теоретична конференція, Львів, 30 листопада – 1 грудня 2018 р.
18. Індекс преси Кравчук, Андрій К 78 Індекс української католицької періодики Галичини. 1871-1942. — Львів: Свічадо, 2000. - 536 с.
19. Серія Довідників «бібліографія української преси в Польщі (1918-39. Західньо-Українській Народній Республіці (1918-19. Уклад Євген Косило. Довідник No.44 — 1991. Видавництво Канадського інституту українських студій Альбертський університет Едмонтон, Альберта.268 с.

20. Гнип І. Греко-Католицька Церква на шпальтах міжвоєнних галицьких газет – напрямки роботи. Шлях доступу:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Hnyp_Ihor/Hreko-katolytska_tserkva_na_shpaltakh_mizhvoiennykh_halytskykh_hazet_napriamky_roboty

21. Вей О.Ю. Українська греко-католицька преса Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 РР. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації, 2013 р., № 2 (14). С. 65-69.

22. Бойко А. Церковна преса: якою має вона бути / А. Бойко // Українське журналістичкознавство. – 2002. – Вип. 3. – С. 71.

23. Животко А. Історія української преси / А. Животко. – Мюнхен, 1989. – С. 248–249.

24. Канчалаба О. Релігійно-церковна періодика ХІХ – першої половини ХХ ст. у фондах ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України / О. Канчалаба // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. VI Всеукр. наук.-теор. конф., м. Львів, 11–13 травня 2000 р. – Л., 2000. – Т. 6. – С. 189.

25. Крив'як Б. Марійські товариства: їх роль та значення в духовному відродженні нації / Б. Крив'як // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. VI Всеукр. наук.-теор. конф., м. Львів, 11–13 травня 2000 р. – Л., 2000. – Т. 6. – С. 128.

26. Крупський І.В. Українська релігійноцерковна періодика і проблема національного державотворення / І.В. Крупський // Українське журналістичкознавство. – 2002. – Вип. 3 – С. 47.

27. Романюк М.М. Українські часописи Львова 1848–1939 рр. : іст.-бібліогр. дослідж. / М.М. Романюк, М.В. Галушко. – Л. : Світ, 2001–2003. – Т. 3. – Кн. 1. – С. 297, 417 ; Т. 3. – Кн. 2. – С. 125, 219.

28. [Нова зоря. - Львів - Станиславів. -1926-1939. (Орган Української християнської організації, Української католицької народної партії, з 1932 р. - орган Української народної обнови), 1930 - 2 жовт.-Ч. 75].

29. Кревецький І. Історичне завдання галицької землі // Нова Зоря. – 1933. – Ч. 38. – 25 травня.
32. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе / Іван Лисяк-Рудницький. – Том 2. – Київ: Основи, 1994. – 573 с.
33. Крив'як Богдан. Роль “Нової Зорі” в релігійному та національно-патріотичному вихованні галицького суспільства / Б. Крив'як // Київська церква. – Київ – Львів: 2000. – № 4 (10). – С. 64–71.
34. Кошетар У. Клерикально-монархічні погляди Осипа Назарука . Гетьманський альманах. – Ч. 2. – К.: 2003. – С. 117 – 128.
35. Галущинський Т. Оснування й початки “Нової Зорі” / Т.Галущинський. // Нова Зоря. – 7 січня 1935. – Ч. 1.
36. За минулий рік // Нова Зоря. – 19 січня 1927. – Ч. 3 (54).
37. Нова зоря. - Львів - Станиславів. -1926-1939 (Орган Української християнської організації, Української католицької народної партії, з 1932 р. - орган Української народної обнови).1932. Ч. 75
38. Шептицький А. Слово до молоді / Шептицький Андрей // Мета. – 22 травня 1932.
39. Українське Юнацтво. – 1937. – Ч. 6. – С. 109
40. Готовсь. – Львів. – 1937. – // Нова Зоря. – 19 січня 1928.
41. Нова зоря. - Львів - Станиславів. -1926-1939 (Орган Української християнської організації, Української католицької народної партії, з 1932 р. - орган Української народної обнови), 1930 - 2 жовт.-Ч. 75
42. Пастирський лист Григорія Хомишина до Всечесного клира і вірних Станиславівської єпархії про політичне положення українського народу в польській державі.-Львів, 1931.
43. Нова зоря. - Львів - Станиславів. -1926-1939 (Орган Української християнської організації, Української католицької народної партії, з 1932 р. - орган Української народної обнови).,1936 -12 квітня. – Частина 27.
44. Галущинський Т. Оснування й початки “Нової Зорі” / Т.Галущинський. // Нова Зоря. – 7 січня 1935. – Ч. 1

45. Бурачок Л.В. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л.В. Бурачок. – Івано-Франківськ, 2006. – с.15
46. Задорожна Л.В. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань // Історія в школах України. – 2002. – № 2. – С. 35 – 39.
47. Задорожна Л.В. Термін “історичний документ” як дослідницька проблема // Рідна школа. – 2003. – № 7. – С. 25 – 26.
48. Кліш А. Українська християнська організація: структура, форми та методи діяльності (1925-1930pp.) / Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Klish_Andrii/Ukrainska_Khrystyianska_Orhanizatsiia_struktura_formy_ta_metody_diialnosti_1925-1930_rr.pdf
- 44 [. За минулий рік // Нова Зоря. – 19 січня 1927. – Ч. 3 (54)., с.1],
45. Бурачок Л.В. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л.В. Бурачок. – Івано-Франківськ, 2006. – с.15.
- 46 . Лисяк-Рудницький І. Історичні есе / Іван Лисяк-Рудницький. – Том 2. – Київ: Основи, 1994. с.218]
47. ЦДІА у Львові. – Ф.359. – Оп. 1. – Спр. 208. арк.18]
48. ДАІФО, Ф.2, оп. 1, спр. 1431 (Щомісячні звіти Станіславського воєводського управління про політичну ситуацію у воєводстві, 11 лютого 1936 - 9 липня 1936), арк. 71].

Конспект уроку на тему : «Роль греко-католицької преси на піднесення національної свідомості населення західноукраїнських теренів».

Мета: - сформувати в учнів уявлення про греко-католицьку церкву як важливий фактор формування національної свідомості населення західноукраїнських теренів;

- з'ясувати значення діяльності Андрея Шептицького у національно-визвольному русі в Україні;
- розвивати в учнів навички роботи з джерелами інформації;
- виховувати в учнів почуття любові до Батьківщини (на прикладі діяльності А.Шептицького).

Основні поняття: національна свідомість.

Обладнання: підручник, історична карта, портрет Андрея Шептицького, роздавальні картки з уривком історичного джерела, схема опорного конспекту.

Тип уроку: практичне заняття.

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть:

- характеризувати діяльність греко-католицької церкви на західноукраїнських теренах;
- визначати її місце в українському національному русі;
- на основі різних джерел інформації давати власну оцінку діяльності Андрея Шептицького.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Учні об'єднуються у малі групи, яким будуть запропоновані завдання.

II. Мотивація навчальної діяльності

«Греко-католицька церква у ХХ століття вступила з вагомими досягненнями, завдяки яким «вона та її вірні засвідчили готовність включитися у визвольні змагання» не лише за національно-культурні права, а й за державну незалежність і соборність України» (В.Марчук)

«Митрополит Андрей Шептицький говорить про речі, як європеець. Він сам думає і силусь думати кожного, хто хоче розмовляти з ним» (І. Франко).

У ч и т е л ь. На цьому уроці ми маємо з'ясувати, **яке місце посідає греко-католицька церква в українському національному русі?** – проблемне питання

III. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу (на основні роботи з історичними документами учні заповнюють опорний конспект).

1. Робота з інформаційним матеріалом.

Важливою передумовою, що привела до зміни суспільної ролі греко-католицької церкви в Галичині, стала просвітницька політика Габсбургів. Греко-католицька церква здобула визнання й підтримку австрійського уряду, яка проявлялася у формальному зрівнянні у правах з римо-католиками, удоступненні загальної та богословської освіти (зокрема й рідною мовою), забезпеченні мінімального матеріального добробуту. Всі ці зміни в умовах австрійського просвіченого абсолютизму призвели до тісної інтегрованості греко-католицької церкви у державно-політичні структури імперії Габсбургів.

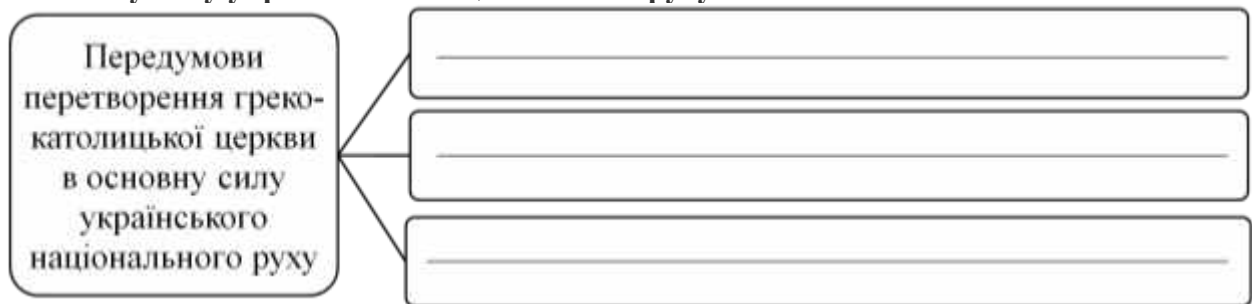
Під впливом ідей «слов'янського відродження» народів Габсбурзької монархії та особливо польського національного руху і пробудження національно-культурного життя у Наддніпрянській Україні, частина нижчого духовенства греко-католицької церкви звернула

свої погляди до власного простолюдю. Брак світської інтелігенції зумовив те, що національний провід перейшов до рук духовенства, яке і було первісним чинником нашого національного відродження.

Характерною рисою тогочасного (друга половина XVIII ст.) греко-католицького духовенства був консерватизм, прив'язаність до церковних традицій, церковнослов'янської мови і літератури. Церковна ієрархія неприхильно ставилася до нових культурних течій і, маючи в своїх руках цензуру, перешкоджала розвитку літератури народною українською мовою. Значна частина вищого духовенства виділялась чванливим ставленням до селян, намаганням встановити зв'язки з польською шляхтою, користувалася престижною за тих часів польською мовою навіть під час виголошення проповідей і відверто соромилася користуватися українською.

Завдання.

Учні в зошиті заповнюють схему «Передумови перетворення греко-католицької церкви в основну силу українського національного руху».



2. Робота з історичними джерелами.

Перша група.

Прочитати уривок з документа і дати відповіді на запитання.

«... греко-католицька віра вказувала на відмінність між українцями та їхніми сусідами поляками...».

Запитання

1. Про яку відмінність ідеться у джерелі?
2. Як ця відмінність впливала на взаємовідносини між двома народами?

Друга група.

Прочитати уривок з документа і дати відповіді на запитання.

«УГКЦ зробилася головним оборонцем української народності проти полонізації...».

Запитання.

1. Які події спричинили полонізацію західноукраїнських теренів?
2. Які факти підтверджують боротьбу греко-католицької церкви проти полонізації?

Третя група.

Прочитати уривок з документа і дати відповіді на запитання.

« Не потоком шумних і галасливих фраз, а тихою й невтомною працею любить Україну».

Запитання.

1. Як греко-католицька церква впливала на національну свідомість українців?
2. Якими були результати участі греко-католицької церкви в українському національному русі?

3. Характеристика постаті історичного діяча. Андрей Шептицький.

Робота з документом.

«Перед греко-католицькою церквою постала необхідність оновлення, чи радше, віднайдення властивого їй як духовній інституції місця у суспільному житті. Це важливе завдання стало основним змістом архієрейського служіння митрополита Андрея Шептицького (1901-1944). Наполеглива душпастирська праця, турбота про освіту і культуру, захист національних і соціальних прав народу зробили Шептицького беззаперечним провідником і моральним авторитетом української спільноти, а саму церкву – широко розгалуженою та впливовою інституцією Галичини, яка хоч і втратила свою функцію головного індикатора національної ідентичності, все ж була важливим консолідаційним чинником і духовною опорою у змаганнях за українську державність».

Запитання.

1. Які факти підтверджують слова з історичного джерела?
2. Як А.Шептицький міг власним прикладом пробуджувати в українців національну свідомість? (коротко обґрунтуйте своє твердження).

Робота з документом.

«Нам сьогодні легко зрозуміти, що віддалитися від народу – це значить приректи себе на смерть...».

Запитання.

1. Як Ви розумієте вислів А.Шептицького? Що найбільше турбувало митрополита в діяльності греко-католицької церкви?
2. У чому полягала сила українського руху у Галичині?

IV. Закріплення матеріалу.

Які твердження стосуються постаті Андрея Шептицького?

- А. Засновник страхової компанії
- Б. Ініціатор ворожнечі з поляками
- В. Греко-католицький митрополит
- Г. Депутат Галицького сейму
- Д. Член РУРП
- Е. Засновник Національного музею
- Є. Ініціатор проведення першого народного віче у Львові.

Використовуючи технологію «одна хвилина», вчитель пропонує учням класу відповісти на запитання:

1. Що нового ви дізналися про місце греко-католицької церкви в українському національному русі?
2. Яке місце посідає греко-католицька церква і її митрополит Андрей Шептицький в українському національному відродженні?
3. Які ідеї греко-католицького духовенства найбільше імпонували українцям? Чому?

V. Підсумки. Оцінювання результатів уроку.

VI. Домашнє завдання

Опрацювати відповідний матеріал підручника.